Universiteit
Leiden
The Netherlands

Natuur buiten natuurgebieden: wat doen we eraan? : verslag van de studiedag op 17 oktober 1996

Leeuwen, B.H. van; Canters, K.J.

Citation
Leeuwen, B. H. van, & Canters, K. J. (1997). Natuur buiten natuurgebieden: wat doen we eraan? : verslag van de studiedag op 17 oktober 1996. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/11542

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	Leiden University Non-exclusive license
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/11542

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

NATUUR BUITEN NATUURGEBIEDEN: WAT DOEN WE ERAAN?

Verslag van de studiedag op 17 oktober 1996

Redactie:
B.H. van Leeuwen [1)]
K.J. Canters [2)]

[1)] Raad voor het Landelijk Gebied
Maliebaan 41
3581 CD Utrecht
tel. 030-2331441

[2)] Centrum voor Milieukunde
Rijksuniversiteit Leiden
Postbus 9518
2300 RA Leiden
tel. 071-5275615

CML rapport 137

De organisatie van de studiedag was in handen van de voormalige Raad voor het Natuurbeheer en het Centrum voor Milieukunde, Rijksuniversiteit Leiden

Dit rapport kan op de volgende wijze worden besteld:
- telefonisch: 071-5277485
- schriftelijk: Bibliotheek CML, Postbus 9518, 2300 RA Leiden, hierbij graag duidelijk rapportnummer, naam besteller en verzendadres aangeven
- per fax: 071-5275587

ISBN: 90-5191-112-2

Druk: Universitair Grafisch Bedrijf, Leiden

© Centrum voor Milieukunde, Leiden, mei 1997

INHOUDSOPGAVE

VOORAF 7

1. TOELICHTING OP DE STUDIEDAG 9

2. AANBEVELINGEN 11

2.1 Partijen als invalshoek 11
2.2 Voorwaarden als invalshoek 13

3. SAMENVATTINGEN VAN DE LEZINGEN 15

3.1 Inleiding van de dagvoorzitter 15
C.N. de Boer, lid van de Raad voor het Natuurbeheer
3.2 Ervaringen vanuit de Maastrichtse praktijk 16
T. de Jong, IVN-Maastricht
3.3 Een overzicht van knelpunten en oplossingen 20
K.J. Canters, CML-RUL
3.4 Wat doet een Kamer van Koophandel? 26
F. Broersma, Kamer van Koophandel en Fabrieken Groningen
3.5 Wat doet de provincie Noord-Brabant? 28
M. Post, Provincie Noord-Brabant
3.6 Wat doet LNV? 29
L. Klaassen, LNV (uitgesproken door D. Polder)
3.7 Overzicht van visies en rolopvattingen 31
B.H. van Leeuwen, secretariaat van de Raad voor het Natuurbeheer

4. WAT DOEN DE DEELNEMERS AAN ALGEMENE NATUURKWALITEIT? 32
Resultaten van een enquête
B.H. van Leeuwen, secretariaat van de Raad voor het Natuurbeheer

5 VERSLAGEN VAN DE WORKSHOPS 46

5.1 Workshop 'Lokale Initiatieven' 47
5.2 Workshop 'Maatschappelijke Organisaties' 50
5.3 Workshop 'Gemeenten en Waterschappen 1' 52
5.4 Workshop 'Gemeenten en Waterschappen 2' 56
5.5 Workshop 'Rijk en Provincies 1' 59
5.6 Workshop 'Rijk en Provincies 2' 62

DEELNEMERSLIJST 68

VOORAF

U leest nu het verslag van de studiedag die op 17 oktober 1996 werd gehouden over natuur buiten natuurgebieden, ook wel Algemene NatuurKwaliteit genoemd. In dit verslag vindt u de discussie die plaatsvond tussen mensen die intensief met natuur buiten natuurgebieden te maken hebben.

Voor deze dag zijn personen en organisaties uitgenodigd die op verschillende wijze bij het onderwerp betrokken zijn: natuurorganisaties, vrijwilligersorganisaties, landbouworganisaties, milieucoöperaties, lokale initiatiefgroepen, recreatieorganisaties, bedrijfsleven (Kamers van Koophandel), schoolbegeleidingsdiensten, volkstuinverenigingen, onderzoeksinstellingen en ook departementen, provincies, gemeenten en waterschappen.

Aan de uitnodiging gaven veel organisaties gehoor, ook organisaties die gevoelsmatig niet zo dicht bij 'natuur' staan maar daar vaak in andere termen wèl mee bezig zijn (b.v. economisch vestigingsklimaat). De uiteindelijke diversiteit aan organisaties was groot (zie deelnemerslijst). Doordat men in de workshops zelf punten kon inbrengen, toont het verslag de onderwerpen die actueel zijn bij díe mensen die het meest betrokken zijn bij natuur buiten natuurgebieden. De onderwerpen kwamen uit de praktijk: zowel uit de praktijk van lokale groepen als uit de praktijk van de beleidsambtenaar.

De studiedag had meerdere doelen: i) het horen van en discussie over de visie van organisaties en overheden op algemene natuurkwaliteit, ii) hun rol bij het versterken van algemene natuurkwaliteit en iii) de praktische knelpunten en oplossingen bij het versterken van algemene natuurkwaliteit.

Het verslag is opgesteld voor de deelnemers van die dag (èn voor de mensen die de dag vanwege ruimtegebrek niet konden bijwonen) maar ook voor anderen die geïnteresseerd zijn in natuur buiten natuurgebieden. Het verslag is samengesteld door B.H. van Leeuwen en K.J. Canters.

De studiedag was mogelijk door de inzet van C.N. de Boer (dagvoorzitter), F. Broersma, K.J. Canters, T. de Jong, B.H. van Leeuwen, D. Polder en M. Post (sprekers), G.J. Borger, T. Claassen, G.J. Jutten, S. Parma, P. Terwan, H.A. Udo de Haes (workshop-voorzitters), K.J. Canters, B.H. van Leeuwen, M. Máčir, J. Walter, E. Zwart, A. van der Zijden (notulisten). R. van der Poll bewerkte het databestand van de enquête en maakte de figuren.
De studiedag is georganiseerd door B.H. van Leeuwen (secretariaat van de Raad voor het Natuurbeheer) en K.J. Canters (Centrum voor Milieukunde Leiden-RUL). De technische organisatie was in handen van H. Bezemer (Centrum voor Milieukunde Leiden-RUL). De dag is financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van de deelnemers en van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

1. TOELICHTING OP DE STUDIEDAG

Aanleiding

Natuur buiten natuurgebieden krijgt steeds meer aandacht. Natuur buiten natuurgebieden is natuur in die gebieden waar wonen en werken voorop staan. Natuur heeft in die gebieden een 'begeleidende' functie: natuur is onderdeel van het leef-, woon- en werkklimaat. Natuur vervult hier een belangrijke rol, denk aan natuurbeleving om de hoek, wonen in het groen, recreatie en economisch vestigingsklimaat. Individuen, organisaties èn overheden zijn actief om die natuur te versterken; ieder voor zich maar ook in allerlei samenwerkingsverbanden.

Veel organisaties besteden vanouds aandacht aan natuur buiten natuurgebieden, in vak- en beleidskringen aangeduid als Algemene NatuurKwaliteit (ANK). Voorbeelden zijn de Stichting Landschapsbeheer Nederland, de provinciale stichtingen landschapsbeheer, IVN-Vereniging voor Natuur- en Milieu-educatie en vele lokale groepen. Maar ook andere organisaties zijn of raken geïnteresseerd: landbouworganisaties, recreatie-organisaties, bedrijfsleven en andere sectoren.

Provincie en Rijk willen meer inhoud geven aan algemene natuurkwaliteit: provincies (zoals Zuid-Holland, Drenthe en Noord-Brabant) ontwikkelen uiteenlopende activiteiten. De rijksoverheid start projecten om doelstellingen voor natuur buiten natuurgebieden te concretiseren. Organisaties voor advisering en onderzoek dragen kennis en ideeën aan om algemene natuurkwaliteit handen en voeten te geven, bijvoorbeeld de Raad voor het Natuurbeheer, Centrum voor Milieukunde Leiden en het Centrum voor Landbouw en Milieu. Kortom, praktijk en beleid doen ervaring op over de mogelijkheden om algemene natuurkwaliteit te versterken en leren daarvan.

Voor de praktijk, de beleidsontwikkeling en het onderzoek is uitwisseling van deze ervaringen nodig: praktijkproblemen kunnen een oplossing vereisen die alleen een overheid kan bieden; problemen die een overheid ziet, kunnen in de praktijk of in het onderzoek allang zijn opgelost. Bundeling van de ervaringen en ideeën uit praktijk, beleid en onderzoek kan algemene natuurkwaliteit versterken.

De concrete aanleiding voor deze studiedag lag in de behoefte van de Raad voor het Natuurbeheer en van het Centrum voor Milieukunde Leiden om een stimulans te blijven geven aan de discussie over het onderwerp 'natuur buiten natuurgebieden' waarover de raad in februari 1995 het advies 'Natuur buiten natuurgebieden' uitbracht en waarover in het tijdschrift 'Landschap' van de Werkgemeenschap Landschapsecologisch Onderzoek een forum-discussie plaatsvindt.

Doel

Op de studiedag zijn recente maatschappelijke en beleidsmatige ontwikkelingen rond het versterken van algemene natuurkwaliteit gepresenteerd, met speciale aandacht voor discussie over:

- de visie van organisaties en overheden op algemene natuurkwaliteit,
- hun rol bij het versterken van algemene natuurkwaliteit en
- de praktische knelpunten en oplossingen bij het versterken van algemene natuurkwaliteit.

De maatschappelijke en organisatorische aspecten van initiatief nemen èn samenwerken stonden centraal, en níet de ecologische of beheers-technische knelpunten.

De studiedag was gericht op actieve lokale groepen, particuliere organisaties, maatschappelijke sectoren en overheden die nadenken over de (mogelijke) positie van hun organisatie ten opzichte van algemene natuurkwaliteit. Vragen daarbij zijn: Hoe gaan we om met de toenemende maatschappelijke vraag naar natuur in onze woon- en werkomgeving? Heeft die ontwikkeling consequenties voor mijn organisatie, en zo ja, welke? Sluit hetgeen wij doen aan bij die ontwikkeling? Hoe kijken anderen tegen ons aan? Wat verwachten zij van ons?

Opzet

De discussies zijn gevoerd vanuit het perspectief van het lokale initiatief. Veel activiteiten buiten natuurgebieden zijn afhankelijk van een particulier, lokaal initiatief: een groep mensen die met elkaar actief zijn. Wat doen overheden en organisaties om deze initiatieven te ondersteunen?

Centraal stond een vrije verkenning van deze vragen, een open uitwisseling van feiten, ervaringen, ideeën en meningen. Een verkenning door mensen die lokale initiatieven ontplooien en door mensen van de werkvloer van zowel maatschappelijke organisaties als overheden. De discussie ging niet tussen organisaties maar tussen mènsen uit die organisaties zonder dat organisaties gebonden werden aan gedane uitspraken.

Het verslag

Dit verslag biedt u de aanbevelingen en de samenvattingen van de voordrachten, de verslagen van de zes gehouden workshops en de resultaten van de enquête die gehouden is onder de deelnemers. Deze enquête is de deelnemers voorafgaand aan de bijeenkomst toegestuurd. Een deel van de resultaten is op de studiedag gepresenteerd.

2. AANBEVELINGEN

Op basis van de uitkomsten van de workshops hebben de organisatoren de aanbevelingen geformuleerd. In de workshops hebben de deelnemers zelf de discussie-agenda bepaald. Daardoor bestrijken deze aanbevelingen de onderwerpen die de meeste aandacht hebben in een gezelschap dat intensief bezig is met algemene natuurkwaliteit: het zijn 'signalen van de werkvloer'.

2.1 Partijen als invalshoek

Voor rijk, provincie, gemeente, waterschappen, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en lokale initiatiefgroepen gezamenlijk:

- Ontwikkel uw eigen visie op natuur buiten natuurgebieden en wees daarbij zo concreet mogelijk.
- Concretiseer wat u gaat doen in overleg met andere betrokkenen, formuleer duidelijk de eigen doelstellingen, de - onderling overeengekomen - verdeling van verantwoordelijkheden en de inzet van eigen middelen.
- Overtuig andere betrokkenen van hun medeverantwoordelijkheid voor natuur buiten natuurgebieden; wees daarbij creatief en ga daarbij niet alleen langs de bekende paden.

Voor de lokale initiatiefgroepen:

- Laat anderen zien welk werk verzet wordt en welke inspanningen daarmee gepaard gaan.
- Zoek en benut bestaande ervaringen en informatie van andere lokale initiatieven, maatschappelijke organisaties en van overheden.
- Zoek samenwerkingsverbanden met niet-traditionele partijen.
- Benut regionale trots.

Voor de maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven:

- Maak de achterban bewust van het belang van natuur buiten natuurgebieden.
- Stimuleer de achterban tot initiatieven of tot deelname aan initiatieven van anderen.
- Ondersteun de achterban bij hun werk aan natuur buiten natuurgebieden, uiteraard voor zover dat werk aansluit bij de eigen doelstelling van de organisatie.
- Start voorbeeldprojecten en zet de schijnwerpers op bestaande initiatieven die de relatie laten zien tussen de eigen doelstellingen en natuur buiten natuurgebieden.

Voor de bestuurders van waterschappen:

- Geef actief invulling aan de taakverbreding.
- Geef in het eigen beheer het 'goede voorbeeld'.
- Stel de opgebouwde ervaring en know-how beschikbaar voor lokale initiatieven.
- Faciliteer lokale initiatieven met materiaal.
- Lever een inbreng bij de opstelling van gemeentelijke bestemmingsplannen.

Voor de bestuurders van gemeenten:

- Zorg voor voldoende know-how in het gemeentelijk apparaat om een stimulerende rol te kunnen spelen en om gesprekspartner te zijn voor lokale initiatieven en andere overheden.
- Creëer een aanspreekpunt voor natuur (een 'natuurcoördinator').
- Creëer organisatorische ondersteuning voor lokale groepen (bijvoorbeeld kantoorfaciliteiten).
- Zorg, samen met andere betrokkenen, voor één loket waar initiatieven terecht kunnen voor kennis over regelgeving, subsidies en natuurbeheer.
- Maak ten behoeve van lokale initiatieven de consequenties van het overheidsbeleid (provinciaal en rijksbeleid) voor het eigen grondgebied duidelijk.
- Betrek waterschappen bij het opstellen van bestemmingsplannen zodat de waterschappen in staat zijn (ook) langs die lijn invulling te geven aan de taakverbreding van de waterschappen.
- Stel middelen beschikbaar zodat lokale groepen kunnen functioneren.
- Zorg, samen met andere betrokkenen, voor een 'stimuleringsfonds voor kleine projecten' en voor voorbeeldprojecten.
- Zoek zonodig samenwerking met andere gemeenten ten aanzien van natuur buiten natuurgebieden.

Voor de rijksbestuurders en de provinciale bestuurders:

- Zoek als rijk en provincie intensieve samenwerking met elkaar ten aanzien van natuur buiten natuurgebieden.
- Verzorg de voorwaarden die nodig zijn om anderen in staat te stellen hun bijdrage te leveren.
- Zorg, samen met andere betrokkenen, voor één loket waar mensen terecht kunnen voor kennis over regelgeving, subsidies en natuurbeheer.
- Geef de mensen achter het loket op effectieve wijze toegang tot de bestaande kennis.
- Zorg, samen met andere betrokkenen, voor een 'stimuleringsfonds voor kleine projecten' en voor voorbeeldprojecten.
- Ga na welke regelgeving onnodige blokkades opwerpt voor natuur buiten natuurgebieden, inventariseer de oplossingen die de praktijk daarvoor gevonden heeft en stel die ervaringen beschikbaar aan betrokkenen.
- Veranker de verbreding in taakopvatting van de waterschappen ten aanzien van natuur (die in de praktijk ruim aanwezig is) in de Waterschapswet.

2.2 Voorwaarden als invalshoek

Over visie

- Het ontwikkelen van een eigen visie is uiterst zinvol: voor het sturen van de eigen activiteiten, voor het bepalen van standpunten over initiatieven van anderen en voor het expliciteren van verantwoordelijkheden.
- Visies moeten kort en krachtig zijn: er is meer behoefte aan concrete plannen dan abstracte betogen. Concrete plannen moeten aangepakt worden, ook al is niet alles tot in de laatste puntjes geregeld.
- Overheden moeten hun visie op natuur buiten natuurgebieden opschrijven, alleen al om lokale initiatieven te stimuleren en te legitimeren.

Over doelen

- Overheden moeten aangeven hoeveel natuur zij willen hebben voor de gelden die zij beschikbaar stellen.
- Vooral gemeenten hebben behoefte aan duidelijke doelstellingen van rijk en provincie.
- Doelen dienen afrekenbaar te zijn: zodanig beschreven dat de politiek op eenvoudige wijze kan zien of de doelen bereikt (gaan) worden.
- De discussie over formulering van doelen (gericht op patroon en/of proces) dient snel afgerond te worden: de argumenten liggen op tafel, de conclusies moeten getrokken worden.
- Doelen die zijn geformuleerd in termen van welke natuur of natuurkwaliteit op welke plaats, dienen niet keihard te zijn maar te fungeren als referentie.
- Doelen moeten eenvoudig te bereiken zijn om zoveel mogelijk mensen bij natuur buiten natuurgebieden te betrekken.
- Voorbeelden van goed lopende projecten moeten benut worden als stimulans.

Over kennis

- Ontsluiting van kennis over regelgeving, subsidies en ecologie is nodig, bij voorkeur via één loket.
- Kennis ontbreekt over lokale netwerken van bijvoorbeeld milieu- en natuurorganisaties.
- Informatie kan het best langs vele kanalen verspreid worden, waaronder de kanalen waarmee de doelgroep het meest vertrouwd is.
- Informatie over pósitieve ontwikkelingen en over óplossingen van problemen is belangrijk.

Over regelgeving

- Regelgeving is te ingewikkeld en vaak remmend voor initiatieven ('planologische schaduwwerking' en 'groene schaduwwerking'). De wijze waarop provincies en gemeenten rijksregelgeving interpreteren, kan onnodig de remmende werking versterken.
- Het werken met convenanten heeft risico's maar blijkt in de praktijk mogelijk te zijn; de opgedane ervaringen dienen voor anderen ontsloten te worden.
- De regels voor de overdracht van geld door de overheid zijn ingewikkeld: vereenvoudiging is mogelijk door particuliere organisaties hierbij een rol te geven.
- De 'brede kijk' van de Waterschappen moet in regelgeving verankerd worden om de Waterschappen een basis voor activiteiten te bieden. De huidige basis ('milieu moet, natuur mag') is te beperkt.
- Groene delen binnen de bebouwde kom dienen op gemeentelijk niveau een duidelijke planologische status te hebben.

Over geld

- De verhouding tussen de inspanningen om geld te krijgen en het verkregen bedrag dient realistisch te zijn.
- Een stimuleringsfonds voor kleine initiatieven kan efficiënt zijn.
- Er is een grote behoefte aan geld dat over langere perioden beschikbaar is (bijvoorbeeld voor onderhoud)
- Subsidiëring en toetsing dienen op hetzelfde bestuurlijke niveau plaats te vinden.

Over organisatie

- Lokale initiatieven moeten een lokale verankering vinden in organisaties waarvan de continuïteit gegarandeerd is.
- Aan particuliere kant zijn veel spelers in het spel: een overzicht van bestaande netwerken kan een nuttige rol vervullen.
- Veel lokale organisaties ontlenen hun motivatie aan hun eigen identiteit en hun eigen specifieke belangstelling zodat geforceerde bundeling van krachten tot negatieve effecten kan leiden.
- Organisaties moeten op landelijk, provinciaal en lokaal niveau samenwerken waarbij tussen deze niveaus contacten moeten bestaan. Ook organisaties die traditioneel niet bij natuur betrokken zijn, moeten in de samenwerking worden betrokken, bijvoorbeeld het bedrijfsleven.
- Rollen en verantwoordelijkheden dienen helder te zijn én te blijven: bewaking van de rol- en verantwoordelijkheidsverdeling en tijdige bijstelling is nodig.

3. SAMENVATTINGEN VAN DE LEZINGEN

3.1 Inleiding van de dagvoorzitter

C.N. de Boer, lid van de Raad voor het Natuurbeheer

Het onderwerp Algemene NatuurKwaliteit is actueel. Veel partijen zijn vanuit verschillende invalshoeken bezig met natuur buiten natuurgebieden, elk vanuit zijn eigen doelstelling. Deze dag borduurt voort op het advies van de Raad voor het Natuurbeheer "Natuur buiten natuurgebieden" uit februari 1995. De deelnemers zijn afkomstig van vele organisaties met verschillende culturen.
De dag is gericht op een open uitwisseling van persoonlijke meningen die voortkomen uit persoonlijke ervaringen en niet zozeer op formele standpunten van organisaties.

De invalshoek is 'rollen en verantwoordelijkheden'. Daarbij kan aan de orde komen wat mensen ervan weerhoudt om een gewenste rol te spelen: vooral de achterliggende problemen zijn interessant voor de discussie.

De dag moet ook een beeld geven van de verwachtingen die leven ten opzichte van organisaties, de mate waarin aan die verwachtingen tegemoet gekomen wordt (kan worden) en op welke wijze binnen organisaties verder gewerkt kan worden aan dit onderwerp

De uitkomsten van deze dag worden ook gebruikt om (op een nog te organiseren studiedag) bestuurders van relevante organisaties te informeren over de ervaringen 'in het veld', gekoppeld aan de vraag hoe de organisaties in de toekomst zullen omgaan met natuur buiten natuurgebieden. Ook vormt deze dag input voor een boek over natuur buiten natuurgebieden waarin ook achtergrond-informatie over dit onderwerp opgenomen wordt.

3.2 Ervaringen vanuit de Maastrichtse praktijk

T. de Jong, IVN-Maastricht

Sinds 1990 besteedt het IVN-Maastricht (180 leden - waarvan 30 actief - en 25 jeugdleden) meer aandacht aan natuur buiten natuurgebieden, via excursies, lezingen, cursussen, actief natuurbeheer en, *last but not least*, overleg met betrokken instanties. Ook de gemeente Maastricht is actiever geworden op het gebied van natuur in de stad, onder andere in het kader van de "compacte stad". Sinds kort is ook het CNME[1] actief op dit gebied. Vermeld zij ook, dat het Mergelland is aangewezen als een van de ROM-gebieden, waarbij het IVN-District is betrokken.

Wij denken in en rond Maastricht aan:

1. natuurontwikkelingsgebieden:
   - langs de rivier de Maas en de beken Jeker, Geul en Kanjel
   - in het buitengebied (midden- en hoog-terrassengebied)
2. natuur in de stad:
   - 2a gemeentelijke groenvoorzieningen in de stad.
   - 2b groene gebieden langs de stadsrand
   - 2c *stepping stones* als: begraafplaatsen, landgoederen, boomgaarden tuinen en bedrijfsterreinen en stads- en wijkparken.

naast de Natuurgebieden Sint Pietersberg (beschermd natuurmonument), Hoge Fronten (idem) en Lage Fronten (potentieel beschermd natuurmonument), Cannerberg, Savelsbos, Dellen/Ambyerheide, die - bijna - allemaal in beheer zijn bij grote natuurorganisaties als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en het Limburgs Landschap. Aan de hand van een voorbeeld, waarbij het IVN direct betrokken is, wil ik de ervaren knelpunten en gevonden oplossingen aangeven.

Natuur in de stad: wijkprojecten

Vanaf 1992 heeft het IVN-Maastricht ieder jaar een activiteit in de wijk, destijds opgezet als lokaal wijkproject, later ingepast in het landelijke IVN-thema "Natuur in Stad en Dorp". Via een wandeling en een dia-lezing betrekken we de wijkbewoners bij de natuur in de eigen wijk en trachten een vervolgactiviteit op te zetten. Achtereenvolgens was dit: onderhoud van een boomgaard, natuurproject met natuurbeheer door scouting, vlinderproject op scholen en een wijkpark aan de rand van de wijk (per wijk komen de totale kosten op *f* 650).

---

[1]Het CNME, Centrum voor Natuur en MilieuEducatie Maastricht, is een stichting waarin de gemeente en de particuliere NME-organisaties samenwerken op basis van een PPS-constructie (Privaat-Publieke Samenwerking) met als doel: een bundeling van krachten om meer te doen op NME-gebied. In 1990 hebben drie natuurliefhebbers het initiatief genomen om te komen tot zo'n CNME, met later ondersteuning van een aantal NME-organisaties, waaronder het IVN-Maastricht. Al met al een moeizaam proces met vele knelpunten, uiteindelijk succesvol afgesloten met de oprichting - bij Raadsbesluit - van het CNME in 1995. Inmiddels zijn nu c. 15 beroepskrachten werkzaam bij het CNME; het IVN-Maastricht verwacht veel van deze samenwerking en zet zich actief in, o.a. door deelname aan de vele activiteiten welke onder auspiciën van het CNME worden ontplooid.

Behoud en beheer van een boomgaard in de wijk Amby (1992-1994)

Ondervonden knelpunten:

- Bestemming/visie bij overheden:
  * de boomgaard zou moeten wijken voor een nieuwbouwwijk;
  * er was wel een visie over "groene wiggen" de stad in, maar deze zijn ter plaatse te smal en de boomgaard viel er net buiten (nota ecologische zonering pas in 1995 uit);
  * er was wel visie op natuurbeleving van de bewoners en terugdringen mobiliteit, maar men deed er weinig mee (ANK in de wijk).
- Organisatie/tijd:
  * als er geen 'wijk-eigen' structuur is, bijvoorbeeld geen buurtraad, dan ook geen vervolgactiviteit op langere termijn;
  * opbouw netwerk, overleg en inspraak is arbeidsintensief;
  * veel energie gaat naar organisatie en fondswerving.
- Beheer/kostenplaatje:
  * er is geen geld voor ons project (via IVN-District een geringe subsidie van EPZ, een electriciteitsproducent; via diverse Stichtingen met ideële doelstellingen: negatief);
  * voor een gemeente is het beheer van een boomgaard te intensief;
  * achterstallig onderhoud van een park met poel te grootschalig.
- Complicerende factoren:
  * medewerking gemeente betekent een langzaam proces met een lange adem van de vrijwilliger; het enthousiasme in de wijk moesten we 1½ jaar warm houden;
  * de gekozen gebiedjes in de wijk behoren tot verschillende eigenaren;
  * eigenaar van een poel in openbaar landhuis-park wilde niet meewerken.

Project behoud en beheer boomgaard in (nieuwbouw)wijk (1992-1994)

		maatschappelijke organisaties		*overheden*
voorwaarden	*burgers (wijkwerkgroep)*	*vrijwillig (IVN)*	*beroeps (IKL)*	*gemeente*
visie/motivatie	-/+ ⇒ + +	+ +	+ +	-/+ ⇒ +
geld	-/+	-/+	+	- ⇒ +
kennis	- ⇒ +	+	+ +	+
grond/ruimte	- -	- -	-	+ +
werktijd	-	-	+ +	+ +
vrije tijd	+	+	-/+	-
bestede tijd	-/+ ⇒ + +	+ +	+	- ⇒ +
organiserend vermogen	+	+	+ +	+/+ +
verbindend verklaring	- -	- -	+ +	+ +
ruimte binnen regelgeving	- -	- -	+ +	+ +

Oplossingen:

- We nemen voor de eigen organisatie per wijk één jaar de tijd en daarna houden we de druk op de ketel door regelmatig contact.
- Natuurbeheersactiviteiten alleen opstarten als er een buurtraad is of een andere wijkeigen organisatie.
- We beperken ons tot een openbaar gebied met één eigenaar, meestal de gemeente.
- Voorstellen gedaan voor het behoud en beheer van de boomgaard in de nieuwbouwwijk (via inspraak procedure); geaccepteerd.
- Regelmatig met de gemeente contact hebben over het te beheren gebied, zowel van het IVN als vanuit de buurtraad of natuurwerkgroep van de wijk.
- Samen met de gemeente en het IKL (St. Instandhouding Kleine Landschapselementen) alvast nieuwe bomen geplant en een jaar later (in de winter) met het beheer begonnen.
- Meer samenwerking in een groter verband is wenselijk; nu via CNME mogelijkheden.
- Geldmiddelen halen we via de middenstand (sponsoring, advertenties), IVN-geld (posters, wandelboekje) en eigen geld (dia's).

- Materialen voor onderhoud en beheer via IKL, gemeente en sponsoring middenstand.
- De werkgroep boomgaard Amby snoeit nu twee jaar de fruitbomen en heeft een beheersplan opgesteld en gedeeltelijk (geldgebrek) uitgevoerd.

Natuurontwikkeling Kanjel langs stadsrand gecombineerd met de aanleg van een wijkpark in de wijk Nazareth (vanaf 1995)

Dit wijkproject is net een jaar bezig en loopt nog (1e fase in juni afgesloten).
De *knelpunten* zijn hetzelfde als bij wijk Amby (zie onder 2c). Daar komt nog bij:

- Door het vrijwilligerskarakter van het IVN-werk (actief in weekeinden en avonduren) lopen de contacten met instanties moeilijker (gemeente, Stichting Traject (sociale instelling), buurtwerker en buurtbeheerbedrijf).
- Het plan voor het wijkpark lag al een paar jaar in de kast bij Buurtbelangen Nazareth, maar men kreeg nog geen gehoor bij de gemeente.
- Het plan van Buurtbelangen berust op inrichting van een standaard-park en niet op een ecologisch ingericht park met natuurontwikkeling langs de Kanjel.
- De gemeentelijke plannen rondom ecologisch beheer (eind 1995 nota ecologische zonering) en wijkparken zijn nog niet concreet of er is nog geen geld.

Project natuurontwikkeling Kanjel in combinatie met wijkpark (1995-1996)

		maatschappelijke organisaties		*overheden*
voorwaarden	*burgers (wijkwerkgroep)*	*vrijwillig (IVN)*	*beroeps (IKL)*	*gemeente*
visie/motivatie	+ ⇒ + +	+ +	+ / + +	-/+
geld	-/+	-/+	+ +	-/+
kennis	- ⇒ +	+	+ +	+
grond/ruimte	- -	- -	+	+ +
werktijd	-	-	+ +	+ +
vrije tijd	+	+	+	-
bestede tijd	+ +	+ +	+ +	-/+
organiserend vermogen	+	+	+ +	+ / + +
verbindend verklaring	- -	- -	+ +	+ +
ruimte binnen regelgeving	- -	- -	+ +	+ +

Mogelijke oplossingen:

- Door de oprichting van het CNME zijn meer mensen beschikbaar in de werkuren en meer mogelijkheden door overname van ecologisch beheerde gebieden in en om de stad door het CNME; hiertoe zijn de eerste stappen gezet.
- Door landelijk beleid meer visie op, resp. mogelijkheden voor natuur in de stad en de nodige geldmiddelen.

3.3 Een overzicht van knelpunten en oplossingen

K.J. Canters, CML-RUL

Wanneer wordt uitgegaan van een visie en voldoende motivatie om een lokaal initiatief van de grond te tillen - er moet een probleem in het veld zijn, dat concreet kan worden aangepakt -, zijn er vervolgens voorwaarden te onderscheiden, waaraan voldaan moet worden. Op basis van literatuergegevens en telefonische gesprekken met betrokkenen 'uit het veld', wordt onderstaand aangegeven welke knelpunten er in datzelfde veld zijn en wat hierbij mogelijk te hanteren oplossingen zijn.

Voorwaarden

Aangegeven werd wat voor type knelpunten zich binnen zes 'voorwaardengebieden' kunnen voordoen. Voorwaarden waaraan over het algemeen bij elk project voldaan moet worden om een lokaal initiatief succesvol te beginnen èn te laten voortbestaan, hebben betrekking op:

- geld
- kennis
- grond en ruimte
- werktijd
- organiserend vermogen
- regelgeving.

Aangegeven werd hoe deze voorwaardengebieden zich tot elkaar verhouden; binnen elk gebied werden een paar voorbeelden gegeven van knelpunten: relatief kleine, grotere en de moeilijkste om op te lossen. Zo mogelijk werden daarbij, aan de hand van praktijkvoorbeelden of meer theoretisch bezien, ook (alternatieve) oplossingen genoemd.

Knelpunten en oplossingen

Het blijkt bijvoorbeeld dat Geld niet altijd het grootste probleem vormt. Veeleer moet duidelijk zijn waar het geld te vinden is en hoe ruim, bijvoorbeeld, de bestemming een subsidiepot geïnterpreteerd mag worden. Dit vereist Kennis, niet alleen ecologisch-inhoudelijk, maar vooral ook technisch-administratief.

Door de veranderingen die zich op dit moment binnen de landbouw voordoen, wordt Grond en Ruimte waarschijnlijk een steeds minder groot probleem, denk bijvoorbeeld aan de ruime jas- of de vliegende hectares-benadering. Werktijd lijkt over het algemeen, in de vorm van vrijwilligers die zich aanbieden, voldoende beschikbaar. Er moet bijvoorbeeld wel een oplossing gevonden worden voor het probleem: organisatie en vrijwilligers niet op hetzelfde tijdstip beschikbaar.

De meeste problemen lijken zich voor te doen rond de laatste beide laatste voorwaarden: Organiserend vermogen en Regelgeving. Bij het organiseren is het lokaal initiatief zelf aan zet, een mogelijke aanpak is bijvoorbeeld het oprichten van een milieucoöperatie. Ten aanzien van de regelgeving wordt de overheid

aangesproken en lijkt een algemene oplossingsrichting versoepeling van de regelgeving te zijn. Dit vereist echter wederzijds vertrouwen tussen de betrokken partijen en continuïteit in beleid en bij planning.

Structuur in de contacten

Aangezien niet de indruk gewekt wilde worden dat, wanneer aan de genoemde voorwaarden is voldaan, dan het lokaal initiatief vervolgens 'als vanzelf' verder loopt, werd tenslotte ingegaan op mogelijke organisatie-vormen om het overleg, de afspraken, de voortgangsbewaking enz. tussen de bij een lokaal initiatief betrokken partijen (= de maatschappelijke sectoren) goed te laten verlopen, dat wil zeggen het initiatief in relatie tot zijn omgeving.

Voor de mogelijke vorm waarin deze 'patronen en processen' kunnen worden gegoten, werden enkele modellen naar voren gebracht, zoals de *bottom up*-benadering ↔ *top down*-benadering.

Handreikingen

Op de volgende bladzijden worden enkele handreikingen gegeven die kunnen worden gebruikt om te voldoen aan de voorwaarden voor het succesvol realiseren van een lokaal initiatief.

GELD

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• aanschaf van goederen en diensten	* natuurfondsen * subsidieregelingen * nieuwe fin. vormen zoeken:sponsoring?
• 'schade' door onkruid en dieren	* vergoeding van oogstderving, althans ten dele (b.v. akkerranden) * gebruik maken van wildschade-regeling en ook gedoogregelingen creëren
• natuurproductie-betaling ↔ vrijwilligers gratis	* in overleg zoeken naar evenwicht
• kosten onderhoud landschappelijke elementen	* een vaste bijdrage/ha of km naar analogie van beheersvergoeding natuurgebieden?
• onevenwichtige verdeling geld EHS en 'witte gebieden'	* evenwichtige herverdeling realiseren

KENNIS

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• afstemming en integratie tussen ecologische en praktische kennis (theorie ↔ praktijk)	* structuren ontwikkelen uitwisseling informatie
• inpasbaarheid natuurwaarden in landbouw	* optimalisatie bedrijfsvoering
• misverstanden over terminologie en visie op natuur (b.v. natuur? exotenbeheer?)	* structuren ontwikkelen uitwisseling informatie
• ideeën en plannen van buitenaf en hierdoor 'wereldvreemd'	* initiatieven vanuit de streek op lokaal niveau honoreren en actief integreren
• onbekendheid met anderen (m.n. landelijke natuur- en milieugroeperingen: wie doet wat?); geen stimulans voor contacten of voor stellen van vragen	* duidelijker afficheren en contact zoeken met plaatselijke groeperingen
• omgaan met (voor)oordelen over anderen en hun visie en plannen, zo die al bekend zijn	* ...? meer onbevangen tegemoet treden?
• gebrek kennis omtrent organisatie en organisatie-vormen	* een handleiding 'hoe organiseren we het!' naar analogie van 'hoe beginnen we een actiegroep!' (c. 1975) * financiële sponsoring door bedrijven

GROND EN RUIMTE

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• 'marges' moeilijk traceerbaar/niet beschikbaar	* vaststellen van een min. areaal voor de algemene natuur, b.v. 5 of 10% van het bruto-oppervlak * een 'grondpot' bevordert initiatieven voor natuurontwikkelingsexperimenten * ruimtebeslag houtwal is beperkt en houtwal heeft ook voordelen (beschutting gras en vee) * niet de beste gronden gebruiken; wel achteraf en slecht bereikbaar * gebruik maken van subsidie-regelingen onderhoud kleinschalige landschapselementen
• beperkte 'kantoor'- en opslagfaciliteiten; "gemeente te passief"	* gemeente (evt. via politieke partij benaderen) aanspreken op eigen plannen en tot *commitment* brengen → plaatselijke overheid stelt iets beschikbaar?

WERKTIJD

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• vrijwilligers in weekeinde beschikbaar of door-de-weeks beschikbaar	* dubbele organisatie realiseren? * nagaan of elders wel mogelijkheden tot inzet bestaan
• onderhoud en beheer kleine landschapselementen	* baten verwerven, b.v. haardhout * structureel, georganiseerd en planmatig inzetten van vrijwilligers, zowel in weekeinde als door-de-weeks
• geen ruimte voor *overhead*, administratie, papierboel	* oprichting van een provinciaal/regionaal steunpunt

ORGANISEREND VERMOGEN

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• ontbreken organisatie kan demotiverend werken	* organisatie heeft doelstellingen waaraan men zich kan vasthouden en waar sturing vanuit gaat * *organisatie zorgt voor draagvlak* en continuïteit * organisatie kan kennisverbreiding en -vermeerdering realiseren
• beheer van gelden door particulieren	* geschikte organisatievorm zoeken → b.v. milieucoöperatie oprichten * vrijwilligheid is geen vrijblijvendheid
• tegenslag bij organisatie, niet afgestemd zijn van deelhandelingen, b.v. vrijwilligers	* betrokkenheid/taken vastleggen via afspraken binnen een plan-van-aanpak * planrealisatie ook in de tijd uitzetten
• organisatie te klein om subsidiewegen aan te kunnen (ingewikkeld, lange duur) • grootte van 'harde kern' die leidt en *organiseert, maar ook zelf wil werken* • grootte van initiatief vrijwilligers ↔ grootte van overheid/ambtelijk apparaat • ontbreken aanspreekpunt voor advisering → wiel uitvinden, gebrek aan technisch-administratieve kennis, improviseren, verspilling energie, niet hanteren van optimale aanpak	* *assistentie van buitenaf zoeken* * steunpunten per provincie (naar analogie van weidevogelcoördinator): Provincie zelf, LBL, St. Landschapsbeheer, DLV... evt. i.s.m. IVN, SBNL, IKC e.d. * contact leggen met andere lokale groepen met gemeenschappelijke belangen of met grotere zusterorganisaties

REGELGEVING

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• regelgeving als knelpunt in het algemeen	* regels met meer ruimte voor experimenten * overleg sneller laten verlopen * meer accent op doelen, minder op *middelen* * beperken: wat men aankan, dat realiseren, daar aandacht op concentreren * bedenk alternatieven en probeer deze te realiseren, zoals natuurproductie, ruime jas, vliegende ha, *cross compliance* b.v. inkomenstoeslag koppelen aan voorwaarden t.a.v. beheer van natuurwaarden: "voor wat, hoort wat!"; of convenant: geen regelgeving, wel toezegging actief agrarisch *natuurbeheer*

REGELGEVING (vervolg)

KNELPUNTEN	OPLOSSINGEN
• fin. regelingen vallen over elkaar heen	* niet elke politicus zijn eigen regeling
• tegenstrijdigheden in regelgeving Natuur- en Milieubeleid, b.v. korte periode mestuitrijden ↔ weidevogelbeheer; relatienotabeleid leidt tot intensiveren buiten beheersgebied	* geïntegreerde benadering en beleidsafstemming
• ingewikkelde procedures; rompslomp bij aanvragen, b.v. invullen formulieren en duur van procedure (ook voor relatief klein ingrepen en/of kleine subsidies)	* mogelijkheden bestaande regelingen benutten: b.v. wat zijn harde eisen en waar zit 'rek' in?
	* procedures uitbesteden
	* 'loket' creëren waar vragen worden beantwoord en hulp bij aanvragen wordt geboden
	* streven naar continuïteit; sluit aan bij aard agrarische bedrijfsvoering
• moe-worden van... ; demotiverende effect → initiatieven stranden/bloeden dood	* regelgeving en plannen toesnijden op regio
• herplantplicht; de Boswet geldt tot in lengte van dagen	* snellere afwikkeling procedures
	* soepeler ontheffingsbeleid gemeenten (overigens, geldt niet voor alle boomsoorten)
• te weinig armslag voor de landbouw	* mogelijkheden om natuur te verplaatsen *c.q.* aangetaste natuur elders te compenseren
• bestemmingsplannen niet meer van deze tijd (te rigide, te lange werkingstijd)	* accent verleggen naar regioplan, landschapbeleidsplan en/of natuurbedrijfsplan?
• regelgeving te rigide, b.v. ecologische richtlijn (nu opgenomen in de Wet Milieubeheer) en ROL/RAL-regelingen niet overal toepasbaar/van toepassing	* versoepeling regelgeving, b.v. bij verlenen van aanleg- of ontgrondingsvergunning
	* wegnemen van onlogische consequenties → versoepeling van richtlijn; niet per bedrijf maar per regio laten werken
• streek benadering ↔ rechtsgelijkheid	* ecologische richtlijn niet laten gelden voor landschappelijke elementen door boeren onderhouden
• "planologische schaduwwerking is bedreigend", b.v. nieuwe poel of houtwal (→ "onbetrouwbare overheid"?)	* nieuwe, kleinschalige natuurelementen buiten bestemmingsplan houden, d.w.z. geen planologische functieverandering aangeven
	* ...
• relatienotabeleid heeft nadelen, zoals te star, niet afgestemd op verschillen in bedrijfsvoering, bij planning geen betrokkenheid boer, begrenzing gebied	* nieuwe, kleinschalige natuurelementen buiten bestemmingsplan houden, d.w.z. geen planologische functieverandering aangeven
	* resultaatbeloning b.v. natuurproductiebetaling
• aandacht voor rechtsgelijkheid	* randenbeheer diversificeren
	* ondersteuning leveren (*know how*, techn.-adm.)
• onzekerheid te hoog → betrokkenheid te laag	* ruime jas; vliegende hectares
	* controle a.d.h.v. uniforme

3.4 Wat doet een Kamer van Koophandel?

F. Broersma, Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de provincie Groningen

Natuur staat niet bovenaan op de agenda van vergaderingen van ondernemersorganisaties. Natuur hoort niet tot hun kernactiviteit, maar beïnvloedt wel degelijk hun opstellingen. Ook Kamers van Koophandel zijn aanspreekbaar op het onderwerp, waarvoor ik een viertal argumenten aanvoer.
Een nadere introductie van wat een Kamer van Koophandel is en doet en, meer in het algemeen, hoe het bedrijfsleven is georganiseerd, lijkt mij allereerst op zijn plaats.
Een Kamer van Koophandel is een regionaal informatie- en adviescentrum waar men voor uiteenlopende zaken terecht kan. Er zijn momenteel 34 Kamers van Koophandel (KvK's) in Nederland, maar naar verwachting gaat dat aantal de komende jaren terug naar ongeveer 20. De KvK's hebben wettelijke taken die zijn vastgelegd in een aparte Wet op de Kamers van Koophandel. Een belangrijke passage uit die Wet over wat KvK's moeten doen: "het bevorderen van economische belangen van bedrijven in de regio". Deze wettelijke taak is vertaald in drie aandachtsgebieden:

- de uitvoering van economische wetten ter bevordering van een ordelijk economisch verkeer;
- de ondersteuning van bedrijven door informatie, voorlichting en advies;
- de advisering van overheden inzake regionaal beleid, ruimtelijke ordening, verkeer, milieu, toerisme en onderwijs. KvK's worden volledig door het bedrijfsleven betaald, voornamelijk via de zogenaamde jaarlijkse bijdrage, een wettelijk verplichte heffing. Hoogste orgaan in een Kamer van Koophandel is de algemene ledenvergadering. De leden zijn afkomstig uit, door de Sociaal-Economische Raad aangewezen, organisaties van werkgevers en werknemers.

Terugkerend naar het onderwerp van vandaag: vier argumenten waarom het bedrijfsleven aanspreekbaar is op natuur buiten natuurgebieden:

1. De ruimte voor economische activiteiten is beperkt. De economische sector doet pas sinds kort mee in de discussie over de verdeling van de ruimte naar functie. De EZ-nota Ruimte voor Economische Activiteit (1994) voorziet problemen in de vestigingsmogelijkheden van diverse economische activiteiten: de ruimte wordt schaars voor zware industrie, hoogwaardige industrie en distributiebedrijven.
2. De negatieve (milieu-)effecten van het ondernemen worden via het milieubeleid bestreden. De uitstoot van schadelijke stoffen, de productie van geluid, enz. wordt steeds verder aan banden gelegd. Europa ontwikkelt zich tot duurzame samenleving. Daarin past een adequaat ruimtelijke ordenings- en milieubeleid.
3. Natuur, natuurgebieden, rust, ruimte vormen een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor bedrijven en instellingen. Die factor wordt nog belangrijker nu is vastgesteld dat het wonen en de woonomgeving een steeds belangrijker rol vervult in de keuze van een vestigingsplaats van een ondernemer.

4. En, *last but not least*, ook ondernemers zijn mensen, die in het gebied van hun bedrijf wonen. Zij hebben dezelfde opvattingen over de beleving van natuur als iedereen in dit land.

Tenslotte: hoewel er cultuurverschillen bestaan tussen ondernemersorganisaties en natuurbeschermingsorganisaties is er sprake van toenadering van beide kanten. Beide komen tot inzicht dat samenwerken meerwaarde voor beiden oplevert. Organisaties van het bedrijfsleven, waaronder de Kamer van Koophandel willen graag meehelpen de afstand tussen beide te verkleinen.

3.5 Wat doet de provincie Noord-Brabant?

M. Post, provincie Noord-Brabant

De bijdrage is opgebouwd uit drie onderdelen:

1. Bestaand provinciaal beleid
2. Ontwikkelingen:
   * initiatieven streek
   * nieuwe beleidsvoornemens
3. Vraagstukken

1. Bestaand provinciaal beleid

Basis is de nota Landschapsbeheer en de daaraan gekoppelde "Bijdrageregeling natuur- en landschapsbeheer", die zeven onderdelen kent; uitvoering door Brabants Landschap: Coördinatiepunt Landschapsbeheer. Communicatietraject naar gemeenten ("Gemeenten gaan voor groen"): gemeenten aanzetten tot een actief natuur- en landschapsbeleid. Weidevogelcoördinatie op vrijwillige basis en experimenten met agrarisch natuurbeheer.

2. Ontwikkelingen

Verhoogde aandacht algemene natuur- en landschapswaarden.
Gewijzigde rol/attitude boeren: eigen initiatieven.
Nieuwe beleidsvoornemens en de rol van de provincie daarbij:

- Initiëren, processen op gang brengen:
  * agrarische beroepscode voor bescherming van natuur en landschap
  * bevorderen boerensamenwerkingsverbanden
  * betere coördinatie/inzet andere beleidsvelden
  * verbreding instrumenten agrarisch natuurbeheer.
- Stimuleren via financiële bijdragen/voorlichting:
  * nieuwe instrumenten agrarisch natuurbeheer
  * kennisniveau verhogen via bijdragen aan scholing en voorlichting
  * experimenten natuurproductiebetaling
  * natuurprijs.
- Ondersteunen gemeenten bij legitimatie beleid:
  * *help desk*-functie
  * evaluatiesysteem/natuurkwaliteit.
- Bemiddelen bij regionale/lokale problemen
- Drempels wegnemen in juridische, bestuurlijke en praktische zin:
  * bouwstenen gemeentelijke aanpak
  * handleiding ANK.

3. Vraagstukken

a. Moet het natuurbeleid buiten natuurgebieden norm-gericht of proces-gericht zijn?
b. Is natuurproductiebetaling een gewenst instrument buiten natuurgebieden of moet vooral gewerkt worden aan een mentaliteitsverandering?

3.6 Wat doet LNV?

L. Klaassen, LNV (uitgesproken door D. Polder)

Het Programma Beheer, voortkomend uit de nota Dynamiek en Vernieuwing heeft drie invalshoeken, te weten meer ruimte voor particulieren in het beheer, meer resultaatafspraken en prestatiemeting èn aandacht voor natuur en landschap buiten de Ecologische Hoofdstructuur. Bij het laatste onderdeel zijn vragen aan de orde zoals:

- welke doelen zijn in beeld?
- wat is de juiste verdeling van rollen en verantwoordelijkheden tussen de belangrijkste actoren?
- wat is de behoefte aan kennis en kennisinfrastructuur?
- wat zijn de mogelijkheden voor maatwerk bij het beheren van terreinen.

In het Programma beheer wordt verkend of en hoe de doelstellingen op het gebied van Algemene Natuurkwaliteit zodanig operationeel gemaakt kunnen worden dat ze als uitgangspunt kunnen dienen voor output-sturing van beheer. Het meest kansrijk lijkt een kwaliteitsbenadering waarmee niveaus van ANK aangegeven kunnen worden op basis van een waardering van relatief algemeen voorkomende planten- en diersoorten. Dit moet flexibiliteit van beheer alsmede maatwerk mogelijk maken, in combinatie met het handhaven of bereiken van het gewenste niveau van kwaliteit. In technisch opzicht lijkt het mogelijk handen en voeten te geven aan doelstellingen op het gebied van ANK met het oog op toetsing en of sturing van beheer van natuur buiten natuurgebieden.Relevante vragen zijn: op welk schaalniveau kunnen ANK-doelen het best geformuleerd en geïmplementeerd worden èn welke rol kan het rijk temidden van de andere actoren spelen. Dit gelet op het feit dat de primaire verantwoordelijkheid voor de natuur buiten de EHS volgens het kabinet ligt bij de andere overheden.

Aan de hand van uitwerkingen van het ANK-beleid in provincies worden de volgende conclusies getrokken:

- de uitwerking van het ANK-beleid is op provinciaal niveau nogal gedifferentieerd;
- het is de vraag of ANK-doelen ook op rijksniveau geconcretiseerd moeten worden;
- de rol van het rijk zal vooral stimulerend en faciliterend kunnen zijn, onder andere gericht op een zo groot mogelijke participatie op dit terrein;
- ik neig in dat kader naar het concretiseren van natuurkwaliteitsdoelen, gebruik makend van een waarderingsmethode; drie sterke kanten van deze methode pleiten daarvoor:
  - een aangegeven kwaliteitsniveau kan bereikt worden door zeer uiteenlopende soortencombinaties waardoor er een behoorlijke flexibiliteit van beheer mogelijk is;
  - bij elk vooraf bepaald kwaliteitsniveau is een regiospecifieke invulling van ANK-doelen mogelijk op basis van uiteenlopende soortencombinaties;
  - ANK-doelen kunnen op verschillende aggregatieniveaus gegeven worden;

- concretisering van het soortenbeleid is eerder aanvullend op de ANK-aanpak dan overlappend.

Er zijn vele initiatieven gaande en vele instrumenten beschikbaar om ANK te versterken. Het moet mogelijk zijn elkaars positie zodanig te versterken dat ook in de sfeer van ANK-beleid "nieuwe dragers voor natuur" op het toneel verschijnen en natuur meer ten goede komt aan de samenleving. Een deels ontbrekend toetsingskader, de ongeschiktheid van het huidige instrumentarium voor outputsturing en de geringe mogelijkheden voor monitoring van algemene natuurwaarden zijn knelpunten op weg naar een optimale implementatie. Ik kan mij vinden in iedere rol van het rijk die daarin verbetering brengt en het optreden van het hele team van actoren krachtiger maakt.

3.7 Overzicht van visies en rolopvattingen

B.H. van Leeuwen, secretariaat van de Raad voor het Natuurbeheer

Omstreeks 95% van Nederland staat niet te boek als natuurgebied. Buiten natuurgebieden zijn zeer veel organisaties actief waarvoor natuur relevant is of kan zijn. Departementen, provincies, gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties, bedrijven, lokale groepen: bij elkaar duizenden organisaties met uiteenlopende doelstellingen. Denken over rollen en verantwoordelijkheden vervalt dan al snel in algemeenheden. De beelden - stereotypen - die wij van organisaties hebben, bepalen dan de toon. Denken in stereotypen vermindert het zicht op de mogelijkheden die zich voordoen. Stereotypen moeten doorbroken worden door met elkaar in gesprek te gaan. Daarbij staat centraal dat organisaties op hun eigen doelstellingen en verantwoordelijkheden aangesproken willen worden: de relatie tussen de doelstelling van de organisatie en natuur buiten natuurgebieden moet gelegd worden. En die is er vaak wel: natuur buiten natuurgebieden (algemene natuurkwaliteit) is grotendeels synoniem met bijvoorbeeld economisch vestigingsklimaat, recreatieve beleving, woonklimaat. Vaak scheidt alleen het jargon de partijen van het zoeken naar win-win-situaties.

Maatschappelijke organisaties en bedrijven hebben in principe eenvoudiger doelstellingen en verantwoordelijkheden dan overheden. Daarom is de discussie over natuur buiten natuurgebieden bij overheden wat moeizamer dan bij anderen. Overheden moeten vele maatschappelijke visies en belangen verenigen tot één beleid en moeten zich nadrukkelijk ook verantwoorden naar de burgers. Dat vraagt expliciet en afrekenbaar beleid.
Wat betreft visies en rolopvattingen geldt dat ook organisaties die vanuit hun eigen doelstelling niet met het natuur bezig zijn, relevant kunnen zijn voor natuur buiten natuurgebieden. Afhankelijk de aansluiting tussen natuur buiten natuurgebieden en de eigen doelstellingen kunnen deze organisaties een belangrijke rol spelen. Het werken vanuit een duidelijke doelformulering stimuleert de samenwerking: alleen dan kan het belang van natuur buiten natuurgebieden voor die organisaties duidelijk gemaakt worden. Bij het zoeken naar samenwerking moeten verwachtingen èn mogelijkheden expliciet doorgesproken worden.
De gesprekspartners dienen dan wel een eigen visie (al of niet ontwikkeld in samenspraak met anderen) te hebben op hun eigen positie ten aanzien van natuur buiten natuurgebieden.

De visies en rolopvattingen zijn geïnventariseerd met een enquête onder de deelnemers van de studiedag. Ook zijn de verwachtingen geïnventariseerd die mensen van elkaars organisaties hebben. Die verwachtingen bepalen in hoeverre mensen met elkaar in gesprek gaan en welke uitkomsten zij daarbij verwachten. De enquête is uitgewerkt in hoofdstuk 4.

4. WAT DOEN DE DEELNEMERS AAN ALGEMENE NATUURKWALITEIT? Resultaten van een enquête

B.H. van Leeuwen, secretariaat van de Raad voor het Natuurbeheer

De opzet van de enquête

Het 'lokale initiatief' was uitgangspunt voor de vragen in de enquête. Op lokaal niveau werken mensen samen (bewoners, bedrijven, overheden, maatschappelijke organisaties e.d.) om tot versterking van natuur buiten natuurgebieden te komen. Die samenwerking krijgt vorm in bijvoorbeeld lokale verenigingen, bewonersverenigingen, milieucoöperaties of groepen voor vrijwillig landschapsonderhoud. De vervulling van een aantal voorwaarden is noodzakelijk om lokale initiatieven te laten slagen. Deze voorwaarden betreffen (onder meer) geld, kennis, grond/ruimte, tijd, organiserend vermogen en regelgeving. Via vragen probeerden we te achterhalen op welke manier organisaties (lokale initiatiefgroepen, maatschappelijke organisaties, overheden) een bijdrage (kunnen) leveren aan het vervullen van deze voorwaarden. De vragen in de enquête hadden betrekking op de huidige situatie èn op de verwachte situatie over vijf jaar.

De enquête geeft door de aard van de vraagstelling vooral een kwalitatief beeld van de situatie bij de organisaties deelnamen aan de studiedag.
Allereerst wordt ingegaan op de respons, vervolgens volgt een globale schets van de uitkomsten. Daarna volgen een aantal figuren die meer kwantitatief op de enquête ingaan.

De enquête
De enquête is toegestuurd aan de deelnemers van de studiedag, in totaal zijn 53 enquêtes teruggestuurd. Sommige enquêtes waren namens meerdere deelnemers (collega's uit dezelfde organisatie) ingevuld. De respons was ± 45%. Slechts enkele enquêtes zijn ingevuld door personen die bij dezelfde organisatie-(onderdeel) werken.

De verdeling van de ingevulde enquêtes over de verschillende typen organisaties:

provincies	12
lokale initiatieven	9
maatschappelijke organisaties	8
onderzoeksorganisaties	8
rijksoverheid	6
gemeenten	4
waterschappen	4

De vragen zijn op persoonlijke titel beantwoord.

Respons

In de respons op de enquête zijn de rijksoverheid èn de lagere overheden (gemeenten en waterschappen ondervertegenwoordigd. Deze ondervertegenwoordiging leidt niet tot een sterke inbreng vanuit één specifiek schaalniveau (zie figuur 1): de geënquêteerden voelen zich verantwoordelijk voor natuur op meer-

dere schaalniveaus (van lokaal tot nationaal).

In het onderstaande worden de uitkomsten van de enquête op hoofdlijnen weergegeven.

Motieven, natuurbeeld en visie

Versterking van biodiversiteit en beleving van de natuur zijn de belangrijkste motieven om actief te zijn voor natuur buiten natuurgebieden. Maar ook andere motieven spelen een rol. Genoemd werden: recreatie, de kwaliteit van het woonklimaat, cultuurhistorische overwegingen, het economisch vestigingsklimaat, verwerving inkomsten en het verbeteren van de uitstraling van de eigen organisatie of sector.

De respondenten typeren natuur op meerdere manieren: een soortenlijst, een beschrijving van biotopen, een kwaliteitsmaat, aantrekkelijk landschap en/of als groene omgeving. Deze typeringen worden alle bijna even vaak genoemd. Andere, incidenteel genoemde typeringen zijn onder meer: biodiversiteit, ecologisch netwerk, mate waarin spontane ontwikkelingen kunnen optreden, rust, leefbaarheid, recreatief medegebruik en uiting van zorgzaamheid. Indien gekeken wordt naar de typering die men het belangrijkst vindt, springen de typeringen kwaliteit, biotoop en landschap eruit. De omschrijvingen 'biotoop' en een 'kwaliteitsmaat' worden gebruikt door alle geledingen, van lokaal initiatief tot rijksoverheid.

De helft van de organisaties heeft een uitgewerkte visie op natuur buiten natuurgebieden. Dit percentage zal een flatteus beeld geven van de werkelijkheid: de deelnemers aan de studiedag waaronder de enquête is gehouden, komen vooral van organisaties die actief met het onderwerp bezig zijn. Een iets kleiner deel van de organisaties (35%) heeft een uitvoeringsplan. Ongeveer 25% van de organisaties heeft een visie op thema's die ook op de studiedag actueel bleken,namelijk de verdeling van verantwoordelijkheden tussen actoren en de beloning voor natuur.

Bijdragen aan natuur buiten natuurgebieden

Op welke manier dragen de organisaties bij aan natuur buiten natuurgebieden? Geld, kennis, organiserend vermogen, ruimte binnen regelgeving en beschikbaarheid van ruimte/grond zijn voorwaarden om lokale initiatiefgroepen in staat te stellen natuur buiten natuurgebieden te versterken. De organisaties is gevraagd welke bijdrage zij leveren aan het vervullen van die voorwaarden.

De helft van de organisaties stelt 'Geld' voor voorlichting beschikbaar. Zo'n 35 tot 40 % van de organisaties stelt geld beschikbaar voor beheer van grond, ontsluiten van kennis en het opzetten/in stand houden van organisaties. In de komende jaren zal volgend de enquête het aantal financierende organisaties niet wijzigen. Bij 35% van de organisaties is geld 'gelabeld' (expliciet bestemd) voor natuur buiten natuurgebieden. De helft van deze organisaties met gelabeld geld heeft één (duidelijk) loket voor geldzoekers. In totaal spannen 25 organisaties

zich in om voor lokale initiatieven geld te verkrijgen van *andere* organisaties. De enquête wijst uit dat er veel financieringsbronnen zijn en meerdere loketten. Veel organisaties hebben geen duidelijk loket.

Bijna 60% van de organisaties levert 'Kennis' gericht op het formuleren van concrete natuurdoelen en op technisch beheer (ecologie). De helft van de organisaties levert kennis over consequenties van regelgeving en het vinden/benaderen van financieringsbronnen. Een kleiner deel, ongeveer 20%, houdt zich bezig met kennisuitwisseling over het starten en in stand houden van organisaties. De intensiteit van de kennisuitwisseling is niet gemeten in de enquête maar de aandacht voor organisatorische aspecten (organiseren, regelgeving, vinden van geld) lijkt onderbelicht bij ondersteuning met kennis. Slechts vier tot vijf organisaties stellen dit soort voorwaarden centraal. In de komende jaren zal dit patroon zich niet wijzigen.

Op welke wijze worden lokale initiatieven in 'Organisatorisch opzicht' gesteund? Ongeveer de helft van de organisaties creëert een positief klimaat ter bevordering van initiatieven. Iets minder dan de helft is actief bezig om mensen en organisaties bijeen te brengen om lokale initiatieven te starten en continuïteit daarvan te bevorderen. Van alle organisaties vindt ongeveer 15% dit zijn belangrijkste activiteit. Ook dit beeld zal in de toekomst niet veel veranderen, mogelijk wordt zelfs minder aandacht gegeven aan activiteiten die gericht zijn op het bieden van op organisatorische ondersteuning.

'Regelgeving' krijgt de aandacht van ongeveer 30% van de overheden: die zijn bezig met actieve aanpassing van regelgeving en/of met het ontwerpen van nieuwe regelgeving om natuur buiten natuurgebieden te bevorderen. Dit percentage lijkt volgens de enquête de komende jaren niet toe te nemen.

Zo'n 35% van de organisaties heeft in enigerlei vorm 'Ruimte/grond' die zij beschikbaar stellen "voor natuur".

Samenwerking

Wie werkt met wie samen? Vooral particuliere organisaties en, zij veel minder vaak, rijk, provincies, gemeenten, waterschappen worden als belangrijke samenwerkingspartners genoemd. Opvallend afwezig in de enquête is het bedrijfsleven en, minder uitgesproken, het onderzoek. Bij een verdere uitvergroting van het netwerk (zie figuur 11) valt op dat in de relatie tussen particuliere organisaties en provincies de particuliere organisaties de provincies niet als belangrijke partner opgeven terwijl de provincies dat ten aanzien van de particuliere organisaties wèl doen. De relatie tussen provincies onderling is weinig ontwikkeld. Landbouwvoorlichting wordt slechts incidenteel genoemd.

Voor wat betreft samenwerking in de toekomst lijken de onderlinge verhoudingen tussen de organisaties nauwelijks te veranderen. Blijkbaar verwacht men geen verschuivingen in de bestaande relatienetwerken.

Problemen

Als belangrijkste problemen voor het versterken van natuur buiten natuurgebieden worden geld en draagvlak/politieke bereidheid het meest genoemd en, in mindere mate, kennis, acceptatie en organiserend vermogen. In de enquête is gevraagd naar de drie belangrijkste problemen. Regelgeving scoort daarbij opvallend laag en behoort blijkbaar niet tot de belangrijkste problemen.

Verwachtingen ten aanzien van organisaties

In de enquête is gevraagd welke partijen/organisaties hun verantwoordelijkheid ten aanzien van natuur buiten natuurgebieden niet waar maken. Het antwoord op die vraag geeft aan welke verwachtingen leven ten opzichte van die partijen. Hoe vaak wordt naar een bepaalde partij gekeken als voorwaarden verbeterd moeten worden?

Op gemeenten maar ook op waterschappen wordt een opvallend groot beroep gedaan. De totaal benodigde extra inspanningen zou volgens de enquête voor de helft door gemeenten en waterschappen moeten worden geleverd. Naar rijk en provincies wordt minder vaak gekeken; op deze overheden wordt overigens wel in gelijke mate een beroep gedaan.

In de toekomst is (verdere) verbetering nodig van de voorwaarden voor het *functioneren van lokale groepen. Die behoefte geldt bijna in gelijke mate voor* alle (in de enquête genoemde) voorwaarden.

Van alle organisaties wordt een bijdrage verwacht aan het verbeteren van de voorwaarden waaronder lokale initiatieven kunnen functioneren. Maar aan welke voorwaarden moet een bepaalde organisatie nu vooral aandacht besteden? Van rijk en provincies wordt vooral inzet ten aanzien van geld en regelgeving verwacht, maar ook, zij het in mindere mate, ten aanzien van organiserend vermogen en kennis. Van gemeenten en waterschappen wordt een bijdrage ten aanzien van àlle voorwaarden verwacht: zowel ten aanzien van geld, kennis, bieden van ruimte (grond) voor natuur buiten natuurgebieden, werktijd, organiserend vermogen als regelgeving. Maatschappelijke organisaties worden vooral aangesproken op organiserend vermogen, evenals lokale initiatieven.

Hierboven is aangegeven wat van elke organisatie wordt verwacht. Maar van wie wordt nu de meeste inzet verwacht? Geld en (verandering van) regelgeving wordt vooral verwacht van rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Voor kennis wordt vooral gekeken naar gemeenten en waterschappen; van beide wordt ook een investering van werktijd verwacht. Voor organiserend vermogen wordt vooral een beroep gedaan op gemeenten.

Enkele algemene observaties

Uit de enquête blijkt dat er geen strikte rolverdeling is inzake het vervullen van voorwaarden. Elke organisatie wordt overal op aangesproken, alleen de mate

waarin verschilt. Deze verscheidenheid, die voortvloeit uit de huidige rolopvattingen en - tot op zekere hoogte - functioneel is, vraagt om een rolverdeling en roltoewijzing die duidelijk is èn houvast biedt voor lokale initiatieven.

In de enquête zijn gemeenten en waterschappen relatief ondervertegenwoordigd hetgeen een deel van de uitkomsten zou kunnen verklaren, met name het grote beroep dat op gemeenten en waterschappen gedaan wordt. Echter, indien ondervertegenwoordiging een rol speelt, is een grotere participatie van gemeenten in het debat over natuur buiten natuurgebieden noodzakelijk om ook de andere partijen op hun verantwoordelijkheden aan te spreken. Als vertekening evenwel niet aan de orde is, is een grotere participatie van gemeenten en waterschappen nodig om de levende verwachtingen wáár te maken.

De cijfers

Op de volgende bladzijden staan de gegevens verkregen uit de enquête, in diagrammen of tabbele samengevat, op hoofdlijnen weergegeven.

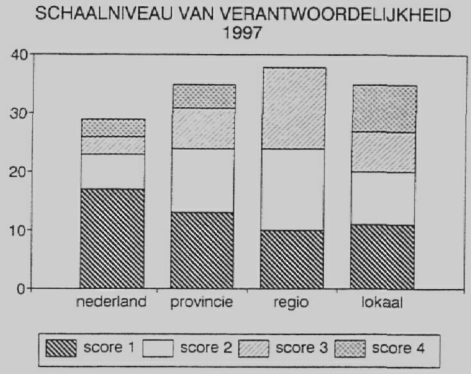

Figuur 1. Verantwoordelijkheid en schaalniveau

Toelichting:

Het aantal geënquêteerden dat zich verantwoordelijk voelt voor natuur op het schaalniveau van Nederland, van de provincie, van de regio en op lokale schaal. De respondent kon meerdere mogelijkheden opgeven: het belang van de schaalniveau wordt via de scores wordt aangeduid (score 1: belangrijkst). Voorbeeld: 18 respondenten voelen zich vooral verantwoordelijk voor natuur op de schaal van Nederland, 11 respondenten voelen zich daar ook verantwoordelijk voor maar dit komt voor hen op de tweede, derde of vierde plaats na (en bijvoorbeeld het provinciale of regionaal schaalniveau komt op de eerste plaats).

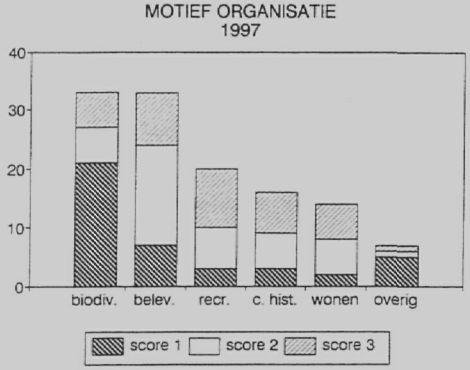

Figuur 2. Motieven

Toelichting:

De motieven om aandacht te besteden aan natuur buiten natuurgebieden. De figuur geeft het aantal keren dat een motief genoemd is waarbij het belang van het motief via de scores wordt aangeduid (score 1: belangrijkst).

Verklaring categorieën:

- biodivers. versterking van biodiversiteit
- beleving beleving van de natuur
- recreatie recreatieve beleving
- wonen woonklimaat
- cult. historie cultuurhistorische overwegingen

Overige genoemde motieven:

- economisch vestigingsklimaat
- verwerving inkomsten
- uitstraling van de eigen organisatie of sector verbeteren

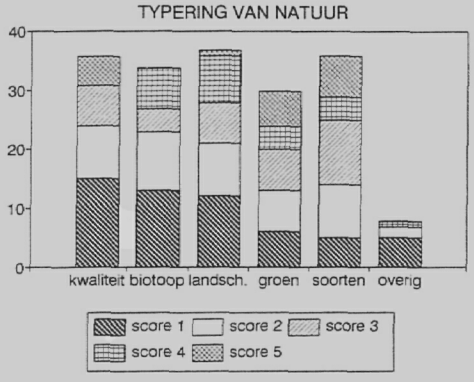

Figuur 3. Typering van natuur

Toelichting:

De termen waarin over natuur gedacht wordt, waarbij de meest gebruikte aanduiding via de scores wordt aangeduid (score 1: meest gebruikt).

Verklaring categorieën:

- soorten — soortenlijst
- biotopen — beschrijving biotopen
- kwaliteit — een kwaliteitsmaat
- landschap — aantrekkelijk landschap
- groen — groene omgeving
- overig — overige genoemde typeringen: recreatie, de kwaliteit van het woonklimaat, cultuurhistorische overwegingen, het economisch vestigingsklimaat, verwerving inkomsten en het verbeteren van de uitstraling van de eigen organisatie of sector.

typering natuur ▸	soort	biotoop	kwaliteits-maat	landschap	groen
rijk		2	2	3	1
provincie		3	6	1	1
gemeente		1	2		
waterschap	1				1
maatsch.org.	1	2	3	3	3
lokaal initiatief	2	3	4	2	
onderzoek		1	1	4	

Figuur 4. Typering per respondent

Toelichting:

De typering van natuur van buitengebieden is weergegeven naar de aard van de respondent. Vermeld is het aantal malen dat een typering als belangrijkste is genoemd.

	huidige situatie	verwachting voor 2001
organisaties met visie	47%	53%
organisaties met visie die geaccepteerd is door bestuurders van die organisaties	38%	49%
organisaties met een uitvoeringsplan gericht op natuur buiten natuurgebieden	34%	38%

Figuur 5. De aanwezigheid van een visie
Toelichting:
De figuur geeft het percentage organisaties dat beschikt over een visie op natuur buiten natuurgebieden en over een uitvoeringsplan.

uitspraken in aanwezige visie op natuur buiten natuurgebieden over:	%
verdeling van verantwoordelijkheden tussen organisaties	45
verantwoordelijkheidsverdeling tussen burger en overheid voor natuur buiten natuurgebieden	30
voor welke natuur betaald zou moeten worden	25
andere vormen van beloning dan geld	17

Figuur 6. De detaillering van de aanwezige visie
Toelichting:
De figuur geeft het percentage organisaties dat beschikt over een visie waarin over de genoemde thema's uitspraken worden gedaan.

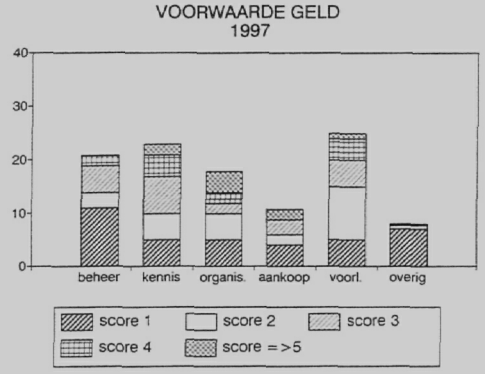

Figuur 7. Het vervullen van de voorwaarde geld

Toelichting:

De figuur geeft het aantal organisaties dat geld beschikbaar stelt voor lokale initiatieven en geeft aan waarvoor dat geld bestemd is. Huidige situatie (1997) en voorziene ontwikkeling (2001). Het totaal aantal geënquêteerden is 53. De scores duiden de meest belangrijkste bestemming aan (score 1: belangrijkst).

Verklaring categorieën:

- beheer terreinbeheer
- kennis verkrijgen van kennis
- organis. opzetten/in stand houden van de lokale organisatie
- aankoop aankoop van grond
- voorl. geven van voorlichting

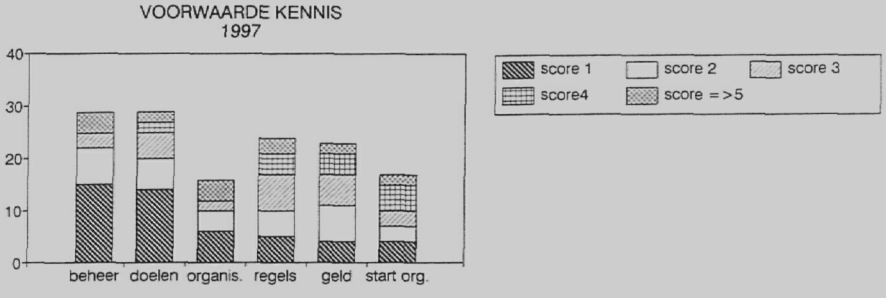

Figuur 8. Het vervullen van de voorwaarde kennis

Toelichting:

De figuur geeft het aantal organisaties dat kennis levert aan lokale initiatieven en geeft aan waarop die kennis betrekking heeft. Huidige situatie (1997) en voorziene ontwikkeling (2001) (score 1: belangrijkste voorwaarde; totaal aantal geënquêteerden: 53).

Verklaring categorieën:

- doelen het formuleren van concrete natuurdoelen
- beheer technisch beheer (ecologie)
- start org. starten van organisaties
- organis. in stand houden van organisaties
- regels consequenties regelgeving
- geldbron het vinden/benaderen van financieringsbronnen

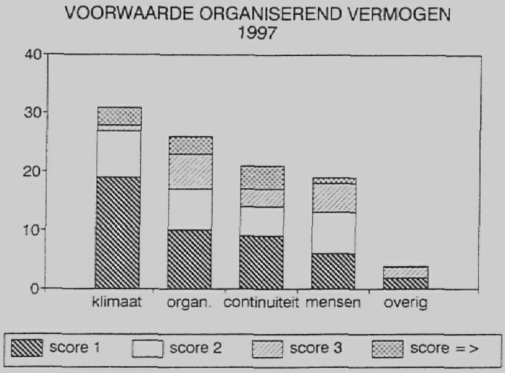

Figuur 9. Het vervullen van de voorwaarde organiserend vermogen

Toelichting:

De figuur geeft het aantal organisaties dat een bijdrage levert aan de organisatie van lokale initiatieven (score 1: meest gedaan; totaal aantal geënquêteerden: 53).

Verklaring categorieën:

- klimaat — organisatie creëert positief klimaat ter bevordering initiatieven
- mensen — organisatie brengt mensen bijeen om lokale initiatieven te starten
- organ. — organisatie brengt organisaties bijeen om lok. init. te starten
- continuïteit — organisatie spant zich in om continuïteit van bestaande organisaties te bevorderen.

	1997	2001
actieve aanpassing van regelgeving aan om natuur buiten natuurgebieden te bevorderen?	13	16
Ontwerp van nieuwe regelgeving om natuur buiten natuurgebieden te bevorderen?	13	13

Figuur 10. Grip op regelgeving

Toelichting:

De figuur geeft het aantal organisaties dat op dit moment (1997) regelgeving aanpast of ontwerpt ten behoeve van natuur buiten natuurgebieden en het aantal organisaties dat hieraan in de toekomst (2001) wil gaan werken (totaal aantal geënquêteerden: 53).

particuliere organisaties	43
gemeenten	21
rijksoverheid	20
provincies	18
waterschappen	18
lokale initiatieven	14
onderzoek	12
landbouw-organisaties	9
terreinbeh. natuurbescheringsorg.	6
voorlichting	3
bedrijfsleven	1

Figuur 11. Overzicht van de belangrijkste partners inzake samenwerking
Toelichting:
Elke respondent is gevraagd de vijf belangrijkste organisaties te noemen.

	rijk	prov.	gem.	water	land.	terr.	part	l.i.	bedr.	p.o.	voorl	ond.	totaal
l.i.	13	13	13	7	0	0	7	7	0	33	7	0	100%
gem	6	24	12	6	6	6	6	0	0	35	0	0	100%
ond.	18	14	14	14	0	0	0	0	5	5	0	32	100%
p.o.	9	0	11	2	5	2	14	11	0	39	5	2	100%
prov.	11	3	11	14	8	6	6	11	0	22	0	8	100%
rijk	12	18	9	15	9	3	6	12	0	12	0	3	100%
water	8	17	17	17	0	8	17	0	0	17	0	0	100%

Figuur 12. Overzicht van samenwerkingspartners
Toelichting:
Uitgesplitst per organisatie en weergegeven in procenten.
Verklaring categorieën:
- rijk rijksoverheid
- prov. provinciale overheid
- gem. gemeentelijke overheid
- water *waterschappen*
- land landbouworganisaties
- terr. *terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties*
- part particulieren
- l.i. lokale initiatieven
- bedr bedrijfsleven
- p.o. particuliere organisaties
- voorl voorlichting
- ond. onderzoek

genoemd probleem	aantal malen genoemd
geld	23
draagvlak	19
kennis	14
acceptatie	13
organiserend vermogen	13
bodemgebruik	11
politieke bereidheid	10
overige	17

Figuur 13. Overzicht van de belangrijkste problemen

Toelichting:

Elke respondent is gevraagd de drie belangrijkste problemen te noemen. Als overige problemen werden onder meer genoemd: interne structuur gemeente, wantrouwen, verkokering geldstromen van de rijksoverheid, consumptiedrang, slecht beheer, onduidelijke rolverdeling als gevolg van decentralisatie, compacte stad, schaduwwerking, top-down-benadering.

	geld	kennis	grond	werktijd	organis. vermogen	regel-geving
rijk	21	13	10	3	11	**25**
provincie	20	11	13	15	14	24
gemeente	**27**	**33**	**32**	**38**	**29**	**30**
waterschap	**22**	**25**	**25**	**27**	**16**	20
maatsch. org.	6	9	10	10	15	1
lokale initiatief	3	9	9	7	14	0
totaal	100	100	100	100	100	100

Figuur 14. Verwachtingen ten aanzien van organisaties

Toelichting:

Welke organisatie wordt aangekeken als het gaat om het vervullen van de voorwaarden geld, kennis, grond, werktijd, organiserend vermogen en regelgeving. Voorbeeld: bij uitspraken over verwachtingen ten aanzien van 'organiserend vermogen' wordt door 29% van respondenten gekeken naar de gemeente. Voor het vervullen van de voorwaarde 'geld' wordt in ongeveer gelijke mate gekeken naar rijk, provincie gemeente en waterschap.

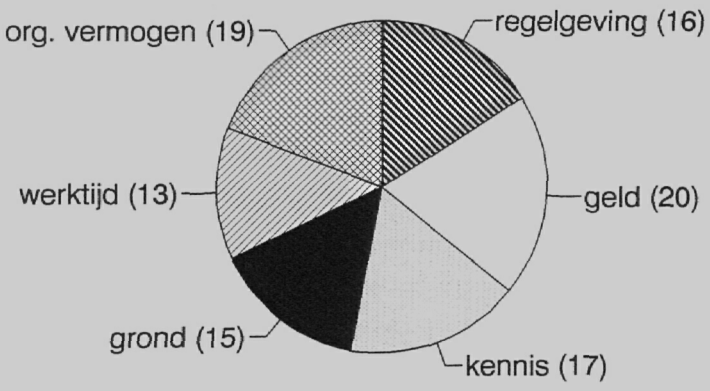

Figuur 15. De mate waarin respondenten tekorten worden ervaren ten aanzien van een aantal voorwaarden

Toelichting:

Waaraan zou meer moeten gebeuren? Voorbeeld: van alle uitspraken over tekorten bij het vervullen van voorwaarden ging 19% van de uitspraken over organiserend vermogen.

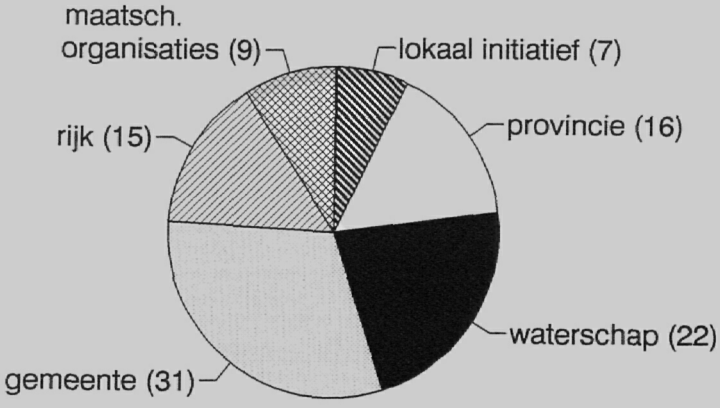

Figuur 16. De mate waarin organisaties worden aangesproken op het vervullen van voorwaarden

Toelichting:

Wie zou (gesommeerd voor alle voorwaarden) meer moeten doen? Voorbeeld: van alle uitspraken over tekorten bij het vervullen van voorwaarden ging 31% over gemeenten.

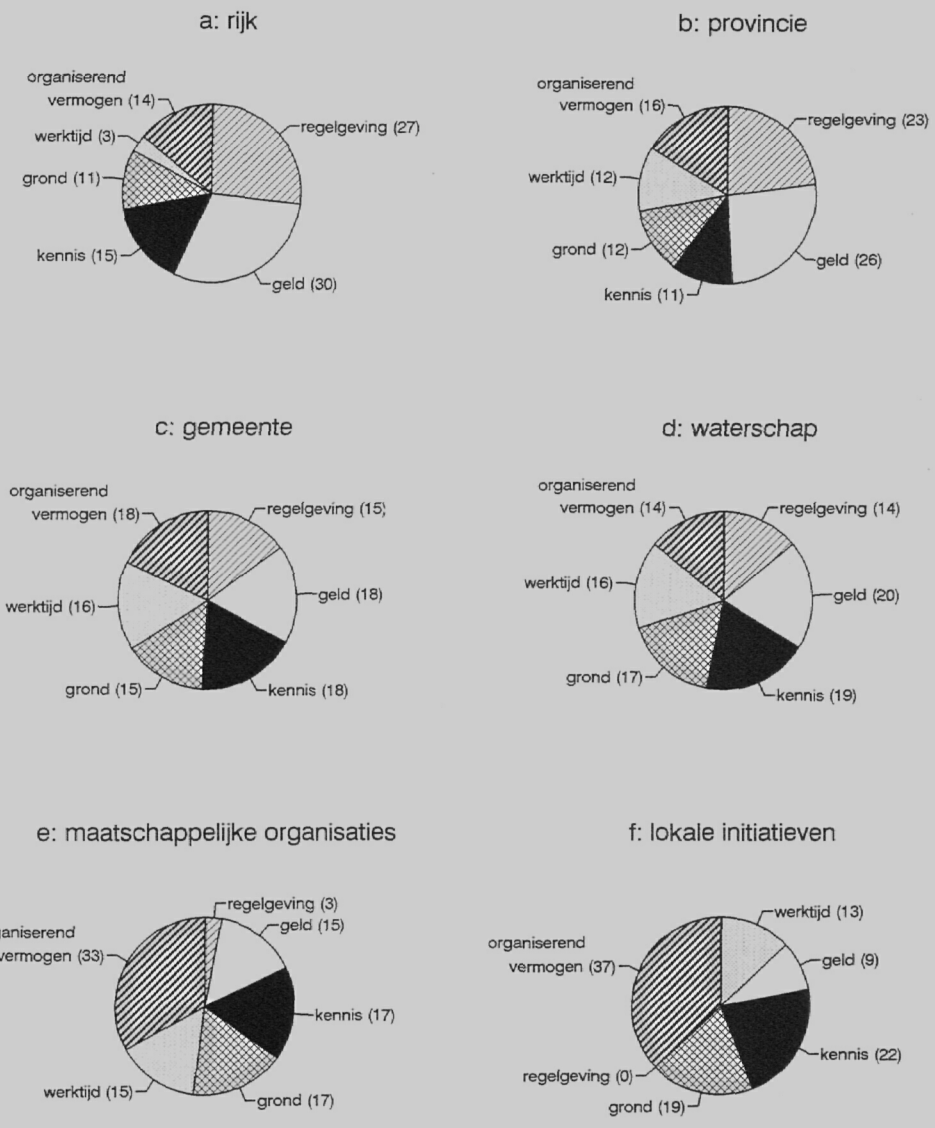

Figuur 17. De aard van de bijdrage die respondenten van de verschillende organisaties verwachten

Toelichting:

Wat wordt van de organisaties verwacht? Voorbeeld: van alle uitspraken over de bijdrage van de rijksoverheid ging 30% over geld.

5. VERSLAGEN VAN DE WORKSHOPS

Dit hoofdstuk bevat de verslagen van de zes gehouden workshops. De workshops waren gericht op de rol en verantwoordelijkheid van:

5.1 Lokale initiatieven
5.2 Maatschappelijke organisaties
5.3 Gemeenten en Waterschappen 1
5.4 Gemeenten en Waterschappen 2
5.5 Rijk en Provincies 1
5.6 Rijk en Provincies 2

Elke workshop was qua samenstelling een doorsnede van de aanwezige organisaties.

5.1 Workshop 'Lokale Initiatieven'

voorzitter: S. Parma
notulist: J. Walter
overige deelnemers: G. Atzema, A. Terpstra, J. Biemans, R. Mekel, H. Siebering, P. Schuthof, A. Bassa, W. Hoentjen, T. Eizinga, W. Joenje, T. de Jong, G. Dohmeu, M. Kruk, G.A. Moukhorst, G. Buitink, W. Ozinga, H. Havinga, N. Jonker.

Belang van lokaal initiatief

De pas op het laatste moment in de werkgroep geformuleerde, maar wellicht van primair gewicht zijnde stelling luidde: Het lokaal initiatief is van essentieel belang voor de kwaliteit van de witte gebieden. Want wie anders bekommert zich om en zet zich in voor de ANK aldaar? Consequentie van deze constatering is dat het van de grond komen van lokaal initiatief met kracht dient te worden bevorderd.

Geen jargon bij het werk

Beleidsdocumenten (nota's, rapporten e.d.) van rijk en provincie kunnen aanleiding zijn voor het ontstaan van lokaal initiatief. Zij dienen vooral ook als legitimering van de activiteiten van lokale initiatiefnemers. Deze kunnen zich er op beroepen, er op terugvallen in hun overleg met bijvoorbeeld de lokale overheid. Dergelijke beleidsstukken hebben 'wapperwaarde'. Degenen, die ermee wapperen zijn overigens alleen de kaderleden van het lokale initiatief. De inhoud van deze stukken zal de meeste 'doeners in het veld' worst wezen. Die zijn niet of nauwelijks geïnteresseerd in filosofieën over biodiversiteit, ecologische verbindingszones en de richtingenstrijd inzake wat nu precies onder natuur moet worden verstaan. Hen moet je niet vermoeien met in beleidsjargon gestelde traktaten. Zij willen gewoon de handen uit de mouwen steken en leuke dingen doen.

Continuïteit

Lokaal initiatief begint vaak met één of meer enthousiastelingen. Daarnaast zijn er mensen, die na een paar keer al afhaken. De continuïteit is derhalve een kwetsbaar punt. Daarom dient het initiatief verankerd, aangehaakt te worden bij een institutie. Gedacht kan worden aan een gemeentelijke dienst, een natuur- en milieu-educatief centrum, een stichting landschapsbeheer en dergelijke. Ook kan er aan worden gedacht de activiteit te gieten in de vorm van een adoptie-project van een school of een plaatselijke serviceclub (b.v. Rotary) en dergelijke.
Er dienen in de begeleidende en ondersteunende sfeer oplossingen te worden gecreëerd (materiële en organisatorische voorzieningen, zoals zagen en scheppen; werkplanning, verzekering e.d.).

De continuïteit is ook van belang in verband met de duurzaamheid van de aangevatte projecten: het aanplanten van een vogelbosje zal gevolgd moeten worden door beheer daarvan. Dat is een activiteit van langere adem. Het zal vaak een langere tijdspanne in beslag nemen om het voor ogen staande doel te berei-

ken ("boompje groot, plantertje (= initiatiefnemertje) dood").

Regelgeving en ontwikkelingen

Het is voor lokale initiatiefnemers van belang overzicht over het terrein te hebben en door de bomen het bos nog wel blijven zien. Zij dienen derhalve te weten:

a. waar ze voor wat soort zaken terecht kunnen (b.v. subsidies, regelingen, informatie, contactpunten).
b. wat er allemaal in de regio speelt, wie er in dezelfde sfeer bezig is of wat voor plannen er zijn enz.

In dit verband is ook hulp bij de 'penvoering' veelal zeer welkom, bijvoorbeeld waar het gaat om het opstellen van een verzoek om subsidie, het aanschrijven van sponsors, het toegang krijgen tot het gemeentebestuur of het waterschap.

Geld

Voor lokale initiatieven is geld veelal een groot probleem, hoewel het vaak om relatief geringe bedragen gaat - van enkele honderden guldens tot een paar duizend gulden. Zo er - buiten de lokale overheid - regionale sponsors kunnen worden gevonden, blijken die makkelijker voor éénmalige zaken, investeringen te strikken, dan voor meer structurele ondersteuning (b.v. beheer). Toch zijn er ook geluiden dat regionale bedrijven zich in verband met hun image in de regio 'groen' willen profileren.

Het kan voor een lokale initiatiefnemer ook een probleem zijn dat er meer vrijwilligers zijn dan er werk is. In dat geval is een goede planning geboden en terughoudendheid bij oproepen om geen frustratie te kweken.

Het lokale initiatief doet er goed aan zijn inzet of zijn vrijwilligerswerk eens te kapitaliseren of in geld uit te drukken om zo aan de (lokale) overheid te laten zien wat allemaal om niet wordt verricht. Opgemerkt werd alle gewerkte uren bijvoorbeeld als 'achterstallig onderhoud' te presenteren. Dit zou niet alleen tot *goodwill* kunnen leiden, maar ook tot meer toeschietelijkheid wanneer eens om subsidie wordt gevraagd.

Met betrekking tot de financiën werd er op gewezen, dat ondersteuning van het vrijwilligerswerk weliswaar goedkoop is, maar dat eenzelfde inzet in het kader van het agrarisch natuurbeheer wel grote sommen geld vergt omdat het dan additioneel inkomen van de boer betreft, waarvoor mag worden gerekend met *f* 50-60 per uur.

Planologische aspecten

Als groot knelpunt werd naar voren gebracht de al dan niet terechte angst van boeren voor planologische schaduwwerking: wanneer zij zich inzetten voor natuur kan dat gestraft worden met de inperking van hun handelingsvrijheid

(b.v. via bestemmingsplan) ten gevolge van de door henzelf gerealiseerde natuurwaarden. Daarnaast moet rekening worden gehouden met allerlei andere regelingen en onzekerheden, die de boer boven het hoofd hangen (zoals mestbeleid en EU-landbouwbeleid). Dit alles maakt de agrarische wereld kopschuw voor dingen, die op zich aardig zijn, maar zijn toekomstige financiële situatie en flexibiliteit kunnen aantasten.

Voorts werd van agrarische zijde onduidelijkheid over de toekomst van een gebied als knelpunt naar voren gebracht: "Provincie, zeg wat uw plannen zijn, zodat wij kunnen kijken wat we daarvan vinden en met u in discussie/overleg kunnen gaan".

Een praktische oplossing kan zijn het sluiten van een convenant, waarin de betrokken partijen vastleggen wat ze zullen doen en laten. Probleem daarbij kan zijn dat een convenant juridisch niet correct of aanvechtbaar is, omdat het de wetgeving (b.v. Wet op de Ruimtelijke Ordening) niet opzij kan zetten. De praktijk wijst echter uit dat een convenant onder voorwaarden goed kan werken.

Praktische tips

Vrijwilligheid is een groot goed en de beste basis voor draagvlak. Daarom is het van groot belang te praten, elkaar goed te informeren, helder te zijn en een open oog en oor te hebben voor andere belangen en problemen.

Zorg er voor dat de informatie langs vele kanalen wordt verspreid. Gebruik daarvoor de vertrouwde, eigen kanalen van de diverse doelgroepen (b.v. agrariërs via hun eigen organisaties en bladen). Lift met elkaar mee.

Wees duidelijk dat er verschil is tussen het beleid binnen en buiten de EHS: planologische doorwerking vastgelegd in onder meer het Structuurschema Groene Ruimte.

Houdt rekening met verschil in mogelijkheden en mentaliteit van boeren in veenweidegebied en akkerbouwgebied (verschillen in inpasbaarheid in de bedrijfsvoering; traditioneel scheiding of verweving).

Maak melding van de positieve ontwikkelingen en oplossingen, die er in den lande voor knelpunten zijn gevonden en praat elkaar niet aan dat het allemaal niet kan of zo problematisch is.

Maak gebruik van activiteiten, die voor alle partijen leuk zijn, niet bedreigend en eenvoudig te realiseren (b.v. het ophangen van kunstnesten voor huiszwaluwen aan een boerderij). Op die manier kan vertrouwen ontstaan als basis voor verdere activiteiten.

5.2 Workshop 'Maatschappelijke Organisaties'

voorzitter: G. Jutten
notulist: E. Zwart
overige deelnemers: A. van Beek, C.J.M. van Berkel, T.E. den Boer, F. Broersma, A. Don, G.J. Elzinga, J.M. Goutbeek, P.L.G.M. Hesen, B. Koks, D. Melman, F. Mugge, W.R.J. Neutel, J. de Pater, A.C. Rijntalder, T. van Schaik, H.J. Smid, H. de Weerd, J.H. van Wenum.

Rol maatschappelijke organisaties

De (meeste) aanwezige organisaties hebben hun rol met betrekking tot het thema van de dag toegelicht:

Rol	*Organisaties*
initiator	Landschapsbeheer Utrecht
	Landbouwschap Zuid-Holland
	Avifauna Groningen
stimulator	Landschapsbeheer Utrecht
	Kamer van Koophandel Groningen
	Landbouwschap Zuid-Holland
visie	Landschapsbeheer Utrecht
	Avifauna Groningen
kennisverstrekker	Stichting Recreatie
	Vogelbescherming Nederland
netwerker	Stichting Recreatie
	Vogelbescherming Nederland
educatie	IVN-Zeewolde
	Landbouwschap Zuid-Holland
lobby/pressiegroep	Vogelbescherming Nederland
	Avifauna Groningen
doorgeefluik/voorlichter	Kamer van Koophandel Groningen
	Waterschap Meppelerdiep
faciliteren	LNV centraal
	Provincie Noord-Holland
toetsen	LNV centraal
	Provincie Noord-Holland
coördineren	Provincie Noord-Holland

Welke knelpunten komen de maatschappelijke organisaties (MO's) tegen?

- grondeigenaren willen niet altijd meewerken
- MO's moeten niet te snel willen werken
- boeren zijn sceptisch ten opzichte van anderen
- er is veel discussie over betaling van agrarisch natuurbeheer
- er is op alle niveaus een gebrek aan overleg tussen MO's en overheden.
- er is in de stedelijke gebieden te weinig aandacht voor ANK
- overheid geeft moeilijk dingen uit handen, met name LNV

- de regelgeving is veel te ingewikkeld
- VROM en LNV sturen het geld op verschillende wijze
- het overzicht raakt zoek als gevolg van maatwerk in het veld
- ingewikkelde regelgeving bemoeilijkt het verkrijgen van draagvlak voor activiteiten.
- overheid heeft moeite met het stellen van prioriteiten
- de planvorming in het kader van landinrichting en beheer landbouwgronden wordt steeds moeilijker.
- de boeren zijn bang voor planologische schaduwwerking
- het huidige instrumentarium voor de ruimtelijke ordening is te knellend

Discussie over: "Laat duizend bloemen bloeien" of "Stel één loket in"?

Er moet worden samengewerkt zowel gebieds- als themagericht. Er moeten afspraken worden gemaakt wie plannen maakt, uitvoert en evalueert. De organisaties moeten netwerken, niet integreren. De samenwerking moet plaatsvinden op alle niveaus, dat wil zeggen landelijk, provinciaal, gemeentelijk en op bedrijfsniveau. Particuliere eigenaren moeten altijd betrokken worden. Eventueel ook vertegenwoordigers van recreatie en de Kamers van Koophandel. In de provincie Utrecht werken de gemeentelijke begeleidingscommissies goed.
Conclusie: MO's moeten samenwerken op zowel lokaal, provinciaal en landelijk niveau. Dergelijke platforms moeten onderling communiceren. Het is zinvol dat vertegenwoordigers van recreatie en de Kamers van Koophandel die nu niet meepraten dat wel gaan doen.

Het omgaan van overheid (rijk/provincie) met MO's en MO's met elkaar

MO's krijgen van overheden meer taken toegeschoven. Hiermee hebben LNV-regio's moeite. In de Eilandspolder wil de Natuurvereniging Eilandspolder zelf beheersovereenkomsten gaan afsluiten. LBL wil dergelijke verplichtingen zelf afsluiten, maar de vereniging zou deelnemers kunnen werven. Zo zou je elkaar kunnen vinden op elkaars sterke punten.Er leven in het veld allerlei vragen, Hoe toetst de overheid, Wanneer trekt de overheid zich terug, Wil de overheid prioriteren? LNV neigt naar sturen op doelen in verband met de relatie met het geld. Als de overheid de ANK-doelen gaat stellen levert dat frustratie in het veld op. Het geven van weinig geld zou met zonder vooraf gestelde doelen moeten kunnen gebeuren. De overheid zou voor zijn geld kwaliteit mogen vragen.
Conclusie: Er is een taakverdeling/spelregels nodig tussen overheden onderling en met MO's. De overheid bemoeit zich teveel met uitvoering.

Regelgeving door overheden

Er is teveel regelgeving. Het moet simpeler en minder. Er is één aanspreekpunt nodig waar MO's terecht kunnen. Voor LBL is het belangrijk om landelijk overzicht te houden.
Conclusie: De regelgeving met betrekking tot ANK is te complex en ondoorzichtig. Nodig zijn minder regels en één aanspreekpunt. Maatwerk per regio kan te weinig landelijk overzicht tot gevolg hebben.

5.3 Workshop 'Gemeenten en Waterschappen 1'

voorzitter: T. Claassen
notulist: A. v.d. Zijden
overige deelnemers: N. Altena, P. Braam, H. Brussee, R. Hoeve, T. Hoogstraaten, J.E.M. Huige, W.Jeelof, V. Loeffen, R.F.J.J. Munsters, R. Sinke, P. Vereijken.

De personen, afkomstig uit de gemeenten en waterschappen geven een inleiding over doelstellingen, knelpunten en plannen:

De heer Braam schetst de situatie in de gemeente Leeuwarden. Er is een aaneengesloten agrarisch buitengebied en in het stedelijk gebied is er vooral aandacht voor onderhoud van bermen. Er is een groot stedelijk gebied met gemeentelijk groen, waar extensief beheer plaats vindt. Doel van de gemeente is de ecologische kwaliteit van het binnengebied te verhogen. Bewoners moeten worden voorgelicht over het beheer. Concreet is er een groen beleidsplan, waarin een aanzet wordt gegeven voor de ecologische groenstructuur van de wijken. Hierbij komen ook visuele en ruimtelijke aspecten aan de orde.

De heer Hoogstraaten is betrokken bij het onderhoud van twee parken in de gemeente Leiderdorp (Bloemert en Houtkamp) met een oppervlak van 20 en 30 ha. De parken zijn ingericht in de jaren zeventig. Door bezuinigingen van de gemeente is er steeds minder geld (personeel) voor het onderhoud van de parken. Bovendien worden deze groene kernen bedreigd door insluiting in deze groeigemeente. De bewoners in de wijken zijn geen tegenstander van het behoud van het ecologisch groen.

De heer Claassen licht de taken en de mogelijkheden van de waterschappen toe. De waterschappen beperken zich vooral tot het beheer van het oppervlaktewater. Hierbij kan het gaan om de kwaliteit of de kwantiteit (peil) of een combinatie van beide. De organisatiestructuur van de waterschappen kan verschillend zijn: provinciaal (b.v. in Friesland ontstaan uit afstoting van provinciale taken) of kleinschaliger. Taak van het waterschap is het waterbeheer. Buiten deze taak is er weinig speelruimte. Ten aanzien van natuur is vooral de waterkwaliteit van belang. Bovendien is het water van belang voor de ecologische verbindingszones.

Discussie

Bij waterschappen wordt de vastlegging van een visie in de vorm van te formuleren doelstellingen gemist. Besturen zijn veelal weinig progressief. Soms spelen andere belangen dan goed waterbeheer een rol. In de provincie Utrecht worden waterbeheersplannen opgesteld, waarbij de waterschappen verplicht zijn tot planvorming.

Er zijn recreatieve mogelijkheden zijn bij inrichting van natuurvriendelijke oevers. De mogelijkheden van het waterschap zijn hierbij beperkt omdat de oevers meestal in handen zijn van particuliere eigenaars. De openstelling van schouwpaden kan bijdragen aan de recreatieve beleving in het landelijk gebied.

In de planvorming van gemeenten zouden de ecologische structuren moeten krijgen om zodoende te worden veilig gesteld. In de gemeente zijn overhoekjes geschikt om te betrekken in de planvorming. Noodzakelijk is daarbij een draagvlak bij de burgers. Een goed voorbeeld hiervan is het Milieuplatform dat werd gevormd tot het behoud van muurvegetaties op kademuren. Nieuwe wijken hebben vaak een integrale opzet waarbij een deel van het aantal ha. gereserveerd is voor stedelijk groen. Het waterschap zou betrokken kunnen worden bij de planvorming rond natuur en recreatie rond stedelijke ontwikkelingen. In gemeentelijk niveau wordt ervaren dat een 'net' beeld vaak boven de kwaliteit gaat. Ondanks de goede naam van het ecologische park moeten toch mensen afvloeien. Door het geringe draagvlak bij B & W verdwijnt het ecologisch beleid naar de achtergrond. Door 'inbreiding' van sommige gemeentes wordt ingegrepen in de stedelijke natuur.

De waterschappen zouden een stem moeten krijgen bij het opstellen van bestemmingsplannen, zodat taakverbreding mogelijk wordt. Er kan dan een ontwikkeling optreden in de richting van een regelgevende taak in het landelijk gebied. In Friesland is bijvoorbeeld de voorgenomen bouw van een nieuwbouwwijk afgewezen op waterstaatkundige gronden.

Verwachtingen van anderen

In het stadslandschap gaat het om een samenhang tussen stad/land/bewoners. Het draagvlak bij de bewoners is van groot belang. Beleving van stadsgroen en agrarisch gebied is daarbij van belang. Utrecht kent geïntegreerd natuurbeheer. Doel is behoud of vervanging van natuurwaarden. De gemeente moet dit actief stimuleren en faciliteiten bieden. De taak van de gemeente is minder in het buitengebied. Daar betreft het natuurbeheer bijvoorbeeld aanleg en onderhoud van landschapselementen en agrarisch natuurbeheer. WBE's kunnen daarbij betrokken worden. Naast de gemeente kunnen de waterschappen een rol spelen.

Op gemeentelijk niveau zijn mogelijkheden om planmatiger te werk te gaan, zodat personeel plaatselijk beter inzetbaar wordt. Na beoordeling van de situatie is uitwisseling tussen gemeenten mogelijk. Behalve de witte gebieden in de gemeente moet ook het buitengebied worden meegenomen. Bij de plannen ligt de aandacht (vanuit de gemeente) vooral bij de bebouwde kom. Ook in het buitengebied kunnen burgers initiatieven tonen. In de gemeente moeten verantwoordelijke personen worden aangewezen. Geld is een beperkende factor.
Bij de plantsoenendienst is weldegelijk meer eer te behalen. Inheemse soorten zouden de 'junk'-soorten, zoals sneeuwbes, moeten vervangen. Bijvoorbeeld de Afrikaantjes vervangen door vijfdelig kaasjeskruid.

Er zijn veel verwachtingen aangaande de rol en taken van de waterschappen en de gemeenten. Het accent voor de waterschappen ligt daarbij in het buitengebied; gemeenten leggen het accent in het stedelijk gebied met het aangrenzende buitengebied. Van beide wordt verwacht dat zij planmatig en operationeel bezig zijn en hun taakopvattingen verbreden.

Knelpunten

- Bezuinigingen op het groenbeheer, bijvoorbeeld op het ecologisch wegbermbeheer. Het afvoeren van maaisel is kostbaar. Bezuinigd wordt op beschikbaarheid van geld en personeel.
- Er moet een ecologische hoofdstructuur op gemeenteniveau komen. Er is te weinig educatie. Omdat er in de stad te weinig groen is, gaan de mensen naar buiten de stad.
- Het natuurbeeld is verkeerd. Er zijn vooroordelen, en er is gebrek aan fantasie en creativiteit. Bijvoorbeeld: inheemse soorten zijn onkruid.
- In Utrecht wordt op lokaal niveau samengewerkt met Landschapsbeheer Utrecht. Initiatieven zoals weidevogelbeheer, slootkantbeheer, erfbeplanting en gebruik van overhoekjes worden ondersteund. Er is een Landschapsbeleidsplan.
- Er is onduidelijkheid over de geldstroom
- Gemeenten willen soms geen groen aanleggen omdat er onduidelijkheid bestaat over de beschikbare gelden voor onderhoud in de toekomst
- Bij realisatie van stedenbouwkundige projecten moet natuur direct bij de planvorming worden meegenomen. Naast ecologische ideeën moet de mogelijkheid van recreatie dicht bij huis vorm worden gegeven.
- Er worden vaak wel plannen gemaakt door adviesbureaus, maar de kennis ten aanzien van de uitwerking door de gemeente is gebrekkig. Plannen worden uiteindelijk niet uitgevoerd door gebrekkige beschikbaarheid van de aanwezige kennis. Overleg tussen waterschappen en gemeenten onderling zou hiervoor een oplossing kunnen bieden.
- Er is gebrek aan kennis omtrent lokale netwerken, zoals milieu- en natuurverenigingen en hun structuren.
- Het aanbod van vrijwilligers is beperkt. Bovendien is er in vrijwilligerswerk te weinig continuïteit.
- Zelfregulerende natuur is in bebouwde kom niet mogelijk.

Het onderwerp natuurproduktiebetaling is aangeroerd. Het is verder buiten de discussie gehouden, omdat men van mening is dat dit gedelegeerd moet worden aan de agrarische sector, zodat dit buiten het werkveld van gemeenten en waterschappen valt.

Resumé

Gemeenten
Belangrijk knelpunt vormt de beschikbaarheid van gelden. Het betreft een tekort aan financiën voor realisatie en onderhoud van projecten en een tekort aan personeel. Bovendien is er door de discontinuïteit in de politiek onzekerheid over het beleid.

In sommige stedelijke gebieden zijn slechts marginale mogelijkheden tot het ontwikkelen van natuur. Invulling van groene gebieden door middel van planvorming en operationeel beheer in de stad en op het platteland is noodzakelijk. Het is wenselijk om een vlucht uit de stad te voorkomen. Daarom moeten mogelijk-

heden tot recreatief medegebruik van groen in de stad en directe omgeving worden geschapen.

Het is een misvatting dat ecologisch beheer duur zou moeten zijn. Educatie en voorlichting dienen een belangrijke rol te spelen. Bijvoorbeeld om duidelijk te maken dat een meer natuurlijk beheer niet 'rommelig' is. Kennis van zaken is daarvoor een noodzakelijke voorwaarde. Communicatie op alle niveaus is essentieel. Er zal moeten worden ingespeeld op lokale initiatieven van de bevolking. De medebetrokkenheid kan worden vergroot door voor een lager ecologisch niveau te kiezen. Een voorbeeld hiervan is het hommelproject: Door een vereenvoudigde systematiek aan te bieden heeft een groot aantal mensen waarnemingen ingestuurd. Er wordt belang gehecht aan wervende voorbeelden hetgeen op anderen een stimulerend effect kan hebben.

Waterschappen
Op dit moment vormt het belangrijkste knelpunt de beperkte taken van het waterschap. Deze strekken zich vooral uit tot de waterkwaliteit en eventueel de waterkwantiteit (peil). Met betrekking tot het onderhoud van dijken en dijkhellingen kan het beheer worden aangepast (maaibeheer/beweiden).

Verder heeft het waterschap een verantwoordelijkheid ten aanzien van de ecologische verbindingszones door middel van watergangen.
Waterkwaliteit en peil werken ook door naar de omliggende gebieden, waarbij tevens gedacht kan worden aan oevers en beschoeiingen.

Omdat het kiesstelsel voor de waterschappen onlangs is veranderd, en onder andere vertegenwoordigers van de 'Groenen' in waterschappen zijn gekozen, heeft het bestuur van het waterschap een breder draagvlak gekregen. Dit zou aanleiding kunnen zijn om de waterschappen een actievere rol te geven in de Ruimtelijke Ordening. Er is vaak veel kennis aanwezig. Waterleidingbedrijven, (waar al mee wordt samengewerkt) kunnen hierbij ook betrokken worden, evenals de Kamers van Koophandel. In streekplannen en het Natuurbeleidsplan zouden zij meer invloed kunnen krijgen in het beleid. Boeren kunnen hierin een eigen verantwoordelijkheid krijgen (agrarisch natuurbeheer).

Algemeen kan gesteld worden dat concrete initiatieven meer waarde hebben dan groots opgezette plannen. Hierin kunnen voorbeeldprojecten een belangrijke rol spelen in samenhang met en betrokkenheid van verschillende niveaus. Planvorming is wel noodzakelijk, maar de plannen hoeven niet tot in detail te zijn uitgewerkt alvorens tot realisatie over te gaan. In verband met de soms ingewikkelde regelgeving is organiserend vermogen en goede communicatie onmisbaar.

5.4 Workshop 'Gemeenten en Waterschappen 2'

voorzitter: H. A. *Udo de Haes*
notulist: M. Máčir
overige deelnemers: E. Alting, G.J. Blankema, J. Clausman, A.G. Duiven, P. Heijnen, J. Janssen, G.R. *de Snoo*, R. Tekke, G. *van Zuylen*.

Gemeenten

Het lokale bestuur (ook waterschappen) moeten veel invloed hebben op de uitvoering van het natuurbeleid Natuur buiten natuurgebieden is belangrijk omdat die natuur dicht bij de betrokkenen staat en de betrokkenen het gebied en de mogelijkheden kennen. Waarmaken door: faciliteren, beschikbaar stellen van kennis en mankracht. Ook controle door gemeente. Directe voorwaarden voor uitvoering moeten van het rijk/provincie komen.
Knelpunten daarbij zijn:

- Geld. Gemeente heeft "belangrijkere" prioriteiten. Politieke aandacht voor natuur buiten natuurgebieden te gering.
- *Beleid is te vaag. Er is behoefte aan duidelijke doelstellingen van rijk/provincie.* Vanuit de gemeenten worden van rijk en provincie financiële faciliteiten èn duidelijk beleid, duidelijke doelstellingen verwacht.

Waterschappen

Waterschappen hebben veel eigen grond, naast het beheren hiervan wordt ook geparticipeerd in acties van anderen. Voornamelijk uitvoerende rol van beleidsplannen vanuit rijk en provincie. Het beleid ten aanzien van natuur buiten natuurgebieden verschilt per waterschap. Knelpunt: Er is niet altijd genoeg draagvlak bij bestuur van de waterschappen. Verwachting ten aanzien van anderen: kennis delen/uitwisselen met anderen.

Wie doet wat t.a.v. formulering beleid?

Wanneer het gaat om witte gebieden-beleid is samenwerking belangrijk. De provincie vervult hierin een sleutelrol. Bij het formuleren van beleid fungeert de provincie als aanjager; de vormgeving op gebiedsniveau moet door verschillende *partijen worden afgewogen, dus ook doelen samen afwegen. Rijk is aanspreekbaar* op:

- richtlijnen (zoals ammoniak-richtlijn);
- regelgeving en experimenten wanneer dit vast loopt op een lagere niveau;
- op gebied van landschapselementen: geld; hoeveel natuur voor hoeveel geld? Het rijk zou hiervoor een eigen meetlat kunnen gebruiken.

Regelgeving/toetsing gekoppeld aan geld. Geld en toetsing op hetzelfde niveau. Niet doel voorop stellen maar de manier waarop je dit wilt bereiken. Maar zowel inhoudelijk als procesdoelen zijn belangrijk. Probleem bij inhoudelijke doelstelling is dat het moeilijk is om op één lijn te komen met de verschillende partijen. Inhoudelijke doelen zouden niet zozeer keiharde richtlijnen moeten zijn maar meer een soort meetlat.

Landelijke meetlat alleen voor EHS of ook voor daarbuiten?

Provinciale meetlat sluit goed aan bij wat lokaal belangrijk is, dus ook meer draagvlak. In EHS wordt te weinig aandacht gegeven aan lokale belangen. Maar landelijke meetlat van het CLM loopt redelijk goed. Werkt ook stimulerend voor boeren. "Ik heb zoveel grutto's op mijn land, hoe scoor ik op de meetlat?"

Soorten als doel spreken niet altijd aan, je zou als doel niet zo zeer soorten kunnen kiezen maar het aanleggen bepaald biotoop waarna soorten vanzelf komen (proces volgen). Een meetlat (gebaseerd op soorten) kan heel goed procesondersteunend werken. Het kan zorgen voor de groei van wederzijds begrip. Ook kan het werken als een soort resultaat-beloning.

Wie doet wat t.a.v. proces en wie neemt het initiatief?

Het initiatief kan liggen op lokaal niveau: een voorbeeld is een milieucoöperatie die i.s.m. Landschapsbeheer druk uitoefent op gemeente. Het initiatief ligt bij lokale organisaties en de gemeenten faciliteren. Wanneer het initiatief bij lokale organisaties uitblijft dan kan dit door gemeente of door druk van een andere overheid gestimuleerd worden. Ook kunnen waterschappen of gemeenten zelf het initiatief nemen. Probleem bij gemeenten hierbij is dat ambtelijk vaak wel initiatief genomen wordt maar in de gemeentelijke politiek niet wordt gehonoreerd. Vanuit de provincies kan het draagvlak bij gemeentelijke politiek bevorderd worden. Inspelen op het feit dat wethouders graag willen 'scoren' dus er voor zorgen dat kan met natuur buiten natuurgebieden.

Conclusies

Provincie moet op regionaal niveau instrumenten bieden en bestuurders activeren: wethouders moeten op dit onderwerp kunnen scoren. Daarnaast ook ambtenaren mogelijkheden bieden om actie te ondernemen. De rol van de provincie is met name stimulerend/coördinerend (draagvlak vergroten). De uitvoering moet aan de gemeente worden overgelaten, ook inhoudelijk. Er moet overleg en contact zijn tussen provincie en gemeenten.

Het lokale initiatief wordt als meest stabiele (blijvende) factor gezien. Dit kan alleen een stabiele factor zijn wanneer het lokale initiatief goed georganiseerd en gestructureerd is. Het lokaal initiatief kan de politiek aanzwengelen.

Binnen iedere gemeente zou er een Natuur(landschaps)coördinator moeten komen die zich richt tot alle betrokken partijen. Met name gericht op uitvoering Landschapsbeleidsplan, bijvoorbeeld stadsecoloog. Deze Natuurcoördinator zou in de gemeentelijke organisatie onder de Secretarie moeten vallen zodat bij alle diensten/sectoren kan worden aangeklopt.

Het draagvlak-probleem bij de waterschappen is moeilijk aan te pakken vanuit de provincie. De invloed van de provincie is hier veel kleiner dan bij de gemeenten want er zijn via de wet geen zelfstandige natuurdoelstellingen geformuleerd voor

de waterschappen. Deze zouden moeten worden opgenomen in de Waterschapswet.

Resumé

1. Voor ANK bestaat echt perspectief, het is niet alleen mode.
2. Rollenverdeling:
   * lokaal initiatief: stabiliteit (goede organisatie)
   * gemeente: Natuurcoördinator (onder secretarie), instrument Landschapsbeleidsplan
   * provincie stimulerend/coördinerend, met name op bestuurlijk niveau; subsidies helpen draagvlak versterken in gemeentelijk bestuur.
3. Waterschappen: bestuurlijk probleem, rol/invloed provincies kleiner, natuur zou een formele doelstelling moeten zijn vastgelegd in de waterschapswet.
4. Procesdoelstellingen primair: hierbij kan inhoudelijke doelstelling zoals (landelijke) meetlat (biotoop/soorten) procesondersteunend werken.

5.5 Workshop 'Rijk en Provincies 1'

voorzitter: G.J. Borger
notulist: B.H. van Leeuwen
overige deelnemers: J. van Baalen, E. Bruls, A. Eijs, B. Heijdeman, H.B. van Essen, M. Post, P.J. Karsemeijer, R. de Ridder, P. Rombouts, W. Prast, J.H. Oudega-Schokker, G. Veenbaas.

In de groep zijn als belangrijkste knelpunten benoemd: het gebrek aan visie bij actoren, de problematiek van doelformulering, de verdeling van verantwoordelijkheden en aspecten van regelgeving, kennis en organisatie. De discussie over de knelpunten is hieronder weergegeven, evenals de geformuleerde aanbevelingen.

Visie

Veel actoren zoals overheden en uitvoeringsorganisaties, hebben ten aanzien van natuur buiten natuurgebieden hun visie en hun doelen niet duidelijk gemaakt. Soms is een bestaande visie onvoldoende uitgewerkt, soms is er geen visie op ANK. Dat is vaak het gevolg van onvoldoende beleidsaandacht. Als een visie niet voldoende is uitgewerkt, kun je er in de praktijk weinig mee. Door gebrek aan visie is een invulling van verantwoordelijkheden niet mogelijk, ontbreekt een toetsingskader voor initiatieven (van derden) en er is geen kader voor concrete eigen acties. Voor zover visies bij de verschillende bestuurslagen bestaan, ontbreekt de samenhang daartussen. Het ontbreekt ook aan communicatie tussen de verschillende bestuurslagen.

Rijk, provincie en andere actoren (waaronder uitvoeringsorganisaties) moeten hun visie formuleren en expliciteren. Bij die uitwerking dient gestreefd te worden naar afstemming tussen bestuurslagen onderling èn naar afstemming met relevante particuliere organisaties. In die visies moet ruimte blijven voor het lokale niveau. Rijk, provincie en particuliere organisaties moeten op korte termijn met elkaar in gesprek gaan om de bestaande en nog te ontwikkelen visies op elkaar af te stemmen.

Doelen

Het ontbreekt aan formulering van doelen. In de discussie over doelformulering is de keuze tussen sturen op processen (= alleen voorwaarden scheppen en het natuurresultaat afwachten) of sturen op patronen (= het einddoel - globaal - beschrijven) nog steeds niet afgerond. Alle relevante argumenten zijn wel bekend maar de discussie tussen provinciale en rijksoverheid moet daadwerkelijk gevoerd èn op korte termijn afgerond worden. Ook particulieren moeten hierbij hun inbreng leveren. De discussie moet niet te abstract blijven maar snel naar concreet niveau gaan. Haast is geboden.
Er is voortdurend een spanning tussen de behoefte aan concrete, operationele doelen èn de behoefte aan sturing op afstand. De politiek wil naar 'afrekenbaarheid', ook bij sturen op processen wordt getoetst op de bereikte eindresultaten.

Verantwoordelijkheden

Er bestaat grote onduidelijkheid over wie waar verantwoordelijk voor is. De provincies hebben destijds verantwoordelijkheden gekregen ten aanzien van ANK maar de provincies hadden geen instrumenten en geen geld. De rijksoverheid moet tegenover de Tweede Kamer de decentralisatie verantwoorden. Dat betekent dat het Rijk ook een expliciet geformuleerd doel ten aanzien van ANK moet hebben om de ontwikkelingen te toetsen. De rijksoverheid is ervoor verantwoordelijk dàt er iets gebeurt. Er is sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid. Een aantal partijen pakken hun verantwoordelijkheden niet op, bijvoorbeeld gemeenten. De oorzaak ligt mede in het feit dat de gemeenten over hun hoofd heen een rol is toebedeeld.

Er is een gedeelde verantwoordelijkheid, ook naar maatschappelijke organisaties toe, maar veel actoren zijn te zwak om hun rol op te pakken. Er is een visie nodig op de rolverdeling tussen particulieren en overheden op grond waarvan ook de faciliterende rol van de overheid kan worden ingevuld. Rijk en provincies dienen, in samenhang met het ontwikkelen van een gezamenlijke visie, andere actoren ervan te overtuigen dat zij hun rol moeten oppakken.

Regelgeving

Er blijven kansen liggen door een remmende werking van regelgeving, planologische schaduwwerking en een onbetrouwbare overheid. Als gevolg van planologische schaduwwerking gaat in sommige gebieden 95% van de projecten niet door. Regels zijn vaak onderling strijdig. Daarvoor is een aantal oorzaken aan te wijzen:

- de afstemming tussen departementen schiet tekort waardoor groen en grijs botsen;
- in provinciale diensten kent men elkaar èn elkaars doelen en nota's niet (reden voor de provincie Drenthe om provinciale diensten te gaan samenvoegen);
- tegenstellingen zijn in de praktijk vaak het gevolg van de interpretatie van regelgeving op provinciaal en gemeentelijk niveau.

Door verschillen in abstractie en fasering van gemeentelijke planvorming, is het opzetten van activiteiten op boven-gemeentelijke schaal soms problematisch. In nota's van verschillende overheden worden dezelfde begrippen gebruikt maar met een andere invulling.

In de praktijk blijken vaak pragmatische oplossingen gevonden te worden voor belemmeringen door regelgeving. Pragmatisme lost echter niet alle problemen op: soms is een fundamentele aanpak op het niveau van de regelgeving zelf noodzakelijk. Ministeries moeten nagaan welke blokkades regelgeving opwerpt voor ANK èn nagaan welke pragmatische oplossingen daarvoor bestaan dan wel te ontwikkelen zijn.

Kennis

In een aantal sectoren, zoals de recreatiesector, ontbreekt (toegang tot) kennis. Kennis om natuurdoelen te operationaliseren maar ook kennis over subsidieregelingen. De kennisdoorstroming naar allerlei sectoren dient gestimuleerd te worden.

Organisatie

In het ANK-veld zijn zeer veel actoren actief. Dit vertaalt zich onder meer in een groot aantal loketten, bijvoorbeeld voor subsidieregelingen. Er is behoefte aan één loket. Achter dat loket doet elke relevante actor zijn werk waardoor het loket kan functioneren. Het loket vormt het eenduidige aanspreekpunt voor de gebruikers. De plaats van dat loket dient weloverwogen gekozen te worden.

Aanbevelingen

- Rijk, provincie en particuliere organisaties moeten op korte termijn met elkaar in gesprek gaan om
  * bestaande en te ontwikkelen visies op elkaar af te stemmen
  * vast te stellen op welke wijze de doelformulering plaats moet vinden (processturing, patroonsturing of een combinatie)
- Ministeries moeten nagaan welke blokkades regelgeving opwerpt voor ANK èn nagaan welke pragmatische oplossingen bestaan dan wel te ontwikkelen zijn om deze blokkades te voorkomen.
- Rijk en provincies dienen andere actoren ervan te overtuigen dat zij hun rol moeten oppakken.
- De kennisdoorstroming naar allerlei sectoren dient gestimuleerd te worden.
- Er is behoefte aan één loket voor diverse soorten kennis voor het realiseren van ANK in de praktijk.

5.6 Workshop 'Rijk en Provincies 2'

voorzitter: P. Terwan
notulist: K.J. Canters
overige deelnemers: W.F. Alleijn, A. van Biezen, F. Bouwman, G. Derkman, N. Granddiek, W. Kuepers, O. de Lange, P. Kleingeld, V. Kraan, W. Kuepers, J.E.F. Landman, T.W.M. Meeuwissen, B. Peeters-Nillesen, S. Siebenga, H. van Valkenhoef, M. van de Velde, C. Vendrik.

Na een oriënterende ronde worden twee onderwerpen gekozen ter verdere uitdieping: i) de relatie tussen de provincies en de waterschappen en ii) de rol van Rijk en provincie bij een lokaal initiatief in de vorm van een milieucoöperatie.

Ervaringen uit de praktijk

De vertegenwoordiger uit de landbouwhoek in deze workshop gaf allereerst aan waar hij in de praktijk veel mee te maken heeft, zoals erfbeplanting en natuurproductie-betaling. Natuurproductie-betaling heeft duidelijk de voorkeur boven beheersovereenkomsten, met name de beperkingen in de landbouwbedrijfsvoering worden als nadelig ervaren. Het afsluiten van een weidevogelconvenant, dat wil zeggen 'natuurafspraken' op basis van vrijwilligheid èn op basis van wederzijds wat doen en/of laten, lijkt succesvoller te kunnen worden. Wel blijkt de huiver voor beheersovereenkomsten sterk streekgebonden. In de Peel werkt het prima. Verwachtingen zijn: zelf als organisatie nu even een stapje terug en overheden wees helder en onderneem vervolgens óók concrete acties: durf als overheid!

Het IKC-N heeft met betrekking tot algemene natuurkwaliteit vooral contact met gemeenten, waterschappen, NS en Defensie, echter geen directe contacten met het lokaal initiatief. Men is momenteel bezig met het project Kennisinfrastructuur rond natuur buiten natuurgebieden (in het kader van het Programma Beheer). Bij dit project wordt gekeken hoe in de praktijk de Kennsinfrastructuur rond het thema 'agrarisch natuur- en landschapsbeheer' functioneert. Het blijkt dat er veel knelpunten bestaan. De kennisinfrastructuur is op lokaal niveau sterk versnipperd (er zijn veel organisaties met dit aspect bezig). Ook op regionaal en landelijk niveau zou meer samengewerkt moeten worden tussen diverse organisaties die zich bezig houden met natuur- en landschapsbeheer buiten de EHS.

In Groningen wordt het witte gebieden-beleid via het streekplan gerealiseerd. Echter de realisatie van de EHS heeft veel tijd en energie gekost, waaruit een gebrek aan voldoende politiek draagvlak resulteerde. Provincie geeft daarom op dit moment een lage prioriteit aan natuur. Wel zijn er projecten opgestart, zoals bedrijfsnatuurplannen, die echter weinig actief stimulerend zijn voor andere groepen. Ook in Groningen worstelt men met het probleem van de planologische schaduwwerking.

In Noord-Holland is er een beleidsnota Natuur en Landschap (1988) (vooral tot stand gekomen door een goede samenwerking van een senior beleidsmedewerker en de gedeputeerde) en wordt het project 'Ecologisch Beheer' gerealiseerd.

Onderdeel hiervan is het doelgroepenbeleid dat zich richt op gemeenten en waterschappen en waarbij doel is het (laten) opdoen van kennis en ervaring met natuurgericht beheer. Per project wordt een zogenoemd Ecoteam opgericht dat ongeveer twee jaar actief is. Er gebeurt dus al veel. Knelpunt is echter de duurzaamheid en doorwerking van het werk van de Ecoteams: wat beklijft er? De grootschalige realiteit is soms anders dan kleinschalige voorbeeldwerking: lukt het om verbindingszones te realiseren, hoe gaat het met stadszones enz.

Op landelijk niveau blijkt er een groot aantal, deels vage doelstellingen te bestaan ten aanzien van ANK. Bovendien is er een groot aantal spelers, vaak met sterk uiteenlopende motieven. Het overzicht ontbreekt. Hierdoor is het ontwikkelen van beleid lastig. Bij het Rijk zelf ontbreekt een duidelijke methode voor het uitwerken van doelen: hoe te meten? welke middelen zijn beschikbaar (zoals binnen het SGR)? wat kunnen andere departementen bijdragen? wat wil het Rijk als basis hanteren? wat moet of mag door de provincies extra worden gedaan?

Punten die vooralsnog zijn blijven liggen zijn bijvoorbeeld flexibilisering van regelgeving, gebiedsgerichte uitwerkingen, relaties van natuurfunctie met andere functies.

Provincies ↔ waterschappen

Bij de provincie Noord-Holland doet zich een aantal knelpunten voor. In hoeverre heeft een waterschap het oorspronkelijk doel overgenomen wanneer een Ecoteam ophoudt? Hoe kunnen naast de ambtenaren van de waterschappen ook de bestuurders worden betrokken bij de realisatie van de doelstellingen? Hoe moet de controle worden gerealiseerd? Kortom: hoe zijn er garanties te verkrijgen voor de continuïteit?

Bij de waterschappen bestaat er onduidelijkheid over rol, functie en taken. Bovendien zijn er veel verschillende typen waterschappen: - kwantiteits- en/of kwaliteitsbeheerder (zuivering of afvalbeheer?); - naast kleine, uitvoerende waterschappen ook grote overkoepelende en meer bestuurlijk gerichte waterschappen. Daarnaast speelt een belangrijke rol dat het eigenlijke beheersgebied van waterschappen relatief klein is, maar dat de rol van water en de kennis van zaken groot, ook ten aanzien van natuurbeheer.

Ook is de ruimte voor de uitvoering van het door provincie geformuleerde beleid niet goed gedefinieerd. Hierdoor nemen bestuurderen van waterschappen soms meer ruimte dan de bedoeling lijkt te zijn. Bovendien heeft het waterschap te maken met vaak sterk verschillende klanten en ogenschijnlijk vaak tegenstrijdige belangen, zoals bebouwd ↔ onbebouwd, platteland ↔ stad en natuur ↔ landbouw. Kortom: integraal waterbeheer is op waterschapsniveau een serieus, inhoudelijk en beleidsmatig knelpunt!

De provincie dient richting waterschappen helder aan te geven wat zij onder 'integraal waterbeheer' wil verstaan, inclusief de uniforme uitwerking van gekwantificeerde natuurdoelen in de verschillende planvormen, zoals het streek-

plan en het waterhuishoudingsplan. Daarbij moet tevens aangegeven worden wat deze uitwerking praktisch betekent voor de waterschappen, zoals ten aanzien van natuur- of milieuvriendelijk oeverbeheer, beheer van rietlanden en de keuren!

De provincie wil naast voorschrijvend, echter vooral kennis- en houdinggericht bezig zijn d.w.z. procesgericht en faciliterend voor de waterschappen. Bij de inhoudelijke doelen is sprake van veel variatie en daardoor van veel keuzemogelijkheden. Hier zou de provincie meer ruimte kunnen toestaan voor experimenten en zich, naast op controle, meer op de bestuurderen kunnen richten (betere communicatie!), omdat in de praktijk vaak blijkt dat de ambtenaren van een waterschap vaak al verder blijken te willen gaan, terwijl de bestuurderen nog wat terughoudend zijn (→ betere bestuurlijke afstemming).

De uitspraak "Milieu moet, natuur mag", waardoor er meer geld voor milieumaatregelen beschikbaar is, geeft aan dat het natuurbelang vooralsnog een 'zacht' belang vertegenwoordigt, ook bij de waterschappen. Het Rijk kan worden gevraagd om natuurdoelstellingen expliciet in wetgeving op te nemen, zoals in de Wet op de Waterhuishouding. Ter optimale behartiging van het natuurbelang op waterschapsniveau kan bovendien gebruik gemaakt worden van de verkiezingen voor waterschapsbesturen.

Rijk en provincie ↔ milieu-coöperaties

Dit onderwerp kon slechts kort worden besproken. Een milieu-coöperatie kan bezig zijn met zaken als erfbeplantingen en onderhoud van natuur. Daarbij kan meer aandacht gegeven worden aan de drijfveren die hierbij een rol kunnen spelen, zoals inkomensvorming en leefbaarheid. Bij een landinrichtingsproject kan zich het probleem voordoen dat een milieu-coöperatie nog niet erkend wordt als aankoper en toekomstig beheerder van de natuurwaarden. Daartoe is veel overleg noodzakelijk, onder andere met het provinciale landschap, om structuren te doorbreken (een halve dagtaak!).

Knelpunten die zich hierbij voordoen hebben vooral betrekking op de erkenning van een milieu-coöperatie als partner, zowel in richting van overheid (i.v.m. regelgeving) en als in richting van het provinciaal landschap: een milieu-coöperatie kan ook natuur beheren. Het provinciale landschap zou wel een vangnetfunctie kunnen vervullen.

Van het Rijk wordt flexibiliteit in de hantering van bestaande regelgeving gevraagd (m.n. op financieel belasting-technisch gebied). Deze erkenning zou gepaard moeten gaan met het doen van gegarandeerde toezeggingen door de milieu-coöperatie over te realiseren agrarisch natuurbeheer. Daarnaast zouden de verschillende subsidieregelingen (van provincie en Rijk, maar ook van de EU!) toegankelijker en makkelijker bereikbaar moeten worden: een pleidooi voor het instellen van één loket bij of door de provincie.

Conclusies

Provincies ⇔ Waterschappen

- 'Natuur' moet harder gemaakt worden - nu geldt nog te veel "Milieu moet, natuur mag" -, bijvoorbeeld door vastlegging van natuurdoelen in de Wet op de Waterhuishouding en door de maatschappelijke organisaties beter de waterschapsverkiezingen te laten gebruiken, waardoor 'natuur' en stedelijk sterker vertegenwoordigd kunnen zijn.
- Provincie moet haar beleidsuitvoerende en -controlerende taak beter waarmaken door duidelijke natuurdoelen voor de waterschappen te formuleren, deze doelen te kwantificeren en door bij de realisatie van deze doelen door de waterschappen meer de vinger aan de pols te houden, beter te communiceren.
- De verschillende planvormen met betrekking tot het waterbeheer, die door de provincies gebruikt worden, moeten beter op elkaar afgestemd worden.

Rijk en Provincies ⇔ lokale initiatief

- Erkenning van lokale initiatieven, inclusief gehanteerde doelen en werkwijzen buiten de bestaande regels om, met als tegenprestatie agrarisch natuurbeheer of anderszins aandacht voor natuur buiten natuurgebieden (= versoepeling van regelgeving).
- Tegengaan van versnippering van regelgeving en subsidiëring door instelling van één loket bij of door de provincies, waar men geholpen of duidelijk doorverwezen wordt.

DEELNEMERSLIJST

W.F. Alleijn	Landschapsbeheer Nederland
N. Altena	Natuurmonumenten
E. Alting	Waterschap Dollardzijwest
G. Atzema	LNV, directie Natuurbeheer
J. van Baalen	LNV, directie Natuurbeheer
A. Bassa	WLTO, kring Zuid-Holland Oost
A. van Beek	IVN Zoetermeer
C.J.M. van Berkel	LNV, directie Noord
H. Bezemer	CML-RUL
J. Biemans	gemeente Emmen
A. van Biezen	*Unie van Waterschappen*
G.J. Blankena	Gemeente Apeldoorn
C.N. de Boer	Lid Raad voor het Natuurbeheer
T.E. den Boer	Vogelbescherming Nederland
G.J. Borger	Universiteit van Amsterdam
F. Bouwman	Groenbeheer
P. Braam	gemeente Leeuwarden
F. Broersma	KvK Groningen
H. Brussee	LNV, dienst LBL
G. Buitink	LNV, dienst LBL
E.J. Bruls	*Vereniging OSO*
K.J. Canters	CML-RUL
T. Claassen	Waterschap Friesland
J. Clausman	provincie Zuid-Holland
G. Derkman	Landschapsbeheer Overijssel
A. van Dijk	*Nederlandse Vereniging van Jachtopzichters*
G. Dohmeu	Stichting IKL
A. Don	LNV, directie Natuurbeheer
A.G. Duiven	Landschapsbeheer Utrecht
T. Eizinga	GLTO zuid/midden/oost
G.J. Elzinga	Stichting Recreatie
H.B. van Essen	LB & P Ecologisch advies B.V.
A. Eys	VROM, DGM
R. Faasen	*RIZA, Afdeling EMB*
F.B. Flohr	Alg. Verbond van Volkstuinverenigingen
M. Goutbeek	Provincie Overijssel
N. Granddiek	Provincie Flevoland, dienst ROV
H. Havinga	LNV, IKC Landbouw
B. Heijdeman	Landschapsbeheer Overijssel
P. Heijnen	Milieufederatie Flevoland
P.L.G.M. Hesen	Adviesbureau BKH
W. Hoentjen	Alg. Verbond van Volkstuinverenigingen
R. Hoeve	Provincie Overijssel
T. Hoogstraaten	Milieu-Educ. Centr.+ Heemtuin Leiderdorp
J.E.M. Huige	NIVON
J. Janssen	Kernteam Programmabeheer LNV
W. Jeelof	IKC Landbouw
W. Joenje	*Vakgroep TPE-LUW*
T. de Jong	IVN
N. Jonker	provincie Noord-Holland
G.J. Jutten	IVN
J. Karsemeijer	LNV, directie Zuidwest
P. Kleingeld	gemeente Wisch
C. Klemann	provincie Utrecht
B. Koks	Vereniging Avifauna Groningen
J.W.A. Koster	provincie Zuid-Kolland, afd. Groen
V. Kraan	Landschapsbeheer Utrecht
M. Kruk	Landschapsbeheer Zuid-Holland
W. Kuepers	LNV, directie Zuid
J.E.F. Landman	Zuiveringsschap Amstel en Gooiland
O. de Lange	IKC Natuurbeheer
B.H. van Leeuwen	secretariaat Raad voor het Natuurbeheer
V. Loeffen	provincie Noord-Holland
M. Máčir	CML-RUL
J.G. van der Made	*De Vlinderstichting*
F. ter Maten	Stichting Landschapsbeheer Utrecht
T.W.M. Meeuwissen	LNV, directie Noord
R.E.M.T. Mekel	Rijksplanologische Dienst
D. Melman	LNV, dienst LBL NH
G.A. Monkhorst	Knotploeg Hoogland-west groen
F. Mugge	Prov. Noord-Holland
R.F.J.J. Munsters	St. Behoud Natuur en Landschap
R.M.W.J. Nas	Bosschap
H.R. Oosterveld	LNV, directie Natuurbeheer
S. van Opstal	LNV, IKC Natuurbeheer
J.H. Oudega-Schokker	Provincie Drenthe
A. Paassen	Landschapsbeheer Nederland
S. Parma	St. Landschapsbeheer Nederland
J. de Pater	*Provincie Utrecht*
B. Peeters-Nillesen	IVN
M. Post	Provincie Noord-Brabant
D. Polder	LNV
J. Pouw	De Ommer Marke
W. Prast	Ned. Ver. Bescherming Vogels
R. de Ridder	LNV, dienst LBL
A.C. Rijntalder	Milieu Educatief Centrum + Heemtuin Leiderdorp
P. Rombouts	Overlegplatform Duinboeren
F. Saris	SOVON
T. van Schaik	RWS, DWW
P. Schuthof	Stichting ETC
S. Siebenga	KNJV
H. Siebering	*Waterschap Roer en Overmaas*
R. Sinke	ANWB
H.J. Smid	Waterschap Meppelerdiep
G.R. de Snoo	CML-RUL
M. van Steenis	VNG
R. Tekke	provincie Noord-Holland
A. Terpstra	Intergem. Samenwerkingsverband Zuidoost-Drente
P. Terwan	CLM
H. van Toly	Orema BV
H.A. Udo de Haes	CML-RUL
H. van Valkenhoef	NCB/LTO
G. Veenbaas	RWS, DWW
M. van de Velde	provincie Groningen
C. Vendrik	*provincie Noord-Holland*
P. Vereijken	AB-DLO
J. Walter	Raad voor het Natuurbeheer
H. de Weerd	IVN-Afdeling Zeewolde
J.J. van der Weerd	Landbouwschap
J.H. van Wenum	LU Wageningen, Agr. bedrijfseconomie
R.G. Wolfs	St. Lange-Afstands-Wandelpaden
A. van der Zijden	Weidevogelbeheer Zuid-Holland
G. van Zuylen	provincie Zeeland
F.N. Zwart	Raad voor het Natuurbeheer